

AZERBAYCAN CUMHURİYYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI İKTİSAT FAKÜLTESİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER

LİSANS BİTİRME TEZİ

TÜRK CUMHURİYETLERİNDE SİYASİ SİSTEM:
SORUNLAR VE PERSPEKTİFLER

Hazırlayan
Nazim BAYRAMLI
1517.02010

BAKÜ-2019

AZERBAYCAN CUMHURİYYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT UNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI İKTİSAT FAKÜLTESİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER

LİSANS BİTİRME TEZİ

TÜRK CUMHURİYETLERİNDE SİYASİ
SİSTEM: SORUNLAR VE PERSPEKTİFLER

Hazırlayan
Nazim BAYRAMLI
1517.02010

Danışman
Dr. Aqil MEMMEDOV

BAKÜ-2019

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

Kafedra “İqtisadiyyat və İşlətmə”

TƏSDİQ EDİRƏM

“ ____ ” _____ 2019

BURAXILIŞ İŞİ ÜZRƏ VERİLMİŞ TAPŞIRIQ

“Türk Dünyası İqtisad” fakültəsinin Beynəlxalq münasibətlər
(Uluslararası İlişkiler) ixtisası üzrə

təhsil alan tələbəsi

Nazim Bayramlı Müşfiq
(adı, soyadı, atasının adı)

Diplom işinin rəhbəri

Dr. Aqıl Məmmədov Arif
(adı, soyadı, atasının adı, elmi adı və dərəcəsi)

1. İşin mövzusu Türk Cumhuriyyetlerinde Siyasal Sistem: Sorunlar Ve
Prespektifler

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti tərəfindən təsdiqlənsin

“ ____ ” _____ 2019 il **No**

2. Tələbənin sona yetirdiyi işin kafedraya təhvil müddəti: 8 ay

3. İşin məzmunu və həcmi (izahı, hesabı və eksperimental hissəsi, yeni təhlilə ehtiyacı olan müəssisələr) Özet, Giriş, Birinci bölüm, İkinci bölüm, Üçüncü Bölüm Sonuç, Kaynakça

4. Buraxılış işi üçün lazımi materiallar

1. Belokrenitskii V.Ya., Naumkin V.V.(eds), History of the East, Vol.6 Moskva: Vostochnaya literature, 1995
2. Ceferov I., Azərbaycan Cumhuriyyəti Konstitusiyasının İzahı, Bakü, Hukuk Edebiyyatı Yayınevi, 2004.
3. Eskerov Z., Nesirov E., Azərbaycan Devlet ve Hukukunun Esasları, Bakü, Qapp Poligraf Yayınları, 2003.
4. Georges Burdeau, Demokrasi – Sentetik deneme, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1964, 113 sayfa
5. Sinan Ciddi, Kemalism in Turkish Politics, Routledge, 1st Edition, 2009, 208 pages
6. Ted C.Lewellen, Political anthropology: An introduction, Third edition, Praeger, London, 263 pages
7. Князев, А.А. Государственный переворот 24 марта 2005 года в Киргизии, Алматы, Бишкек, 2005. 250 с.
8. КузембайұлыА., История Республики Казахстан. (УчебникдляВУЗов). Астана, 1999 г., 330 с. (A.Kuzembayuly, History of the Republic of Kazakhstan. (Textbook for universities). Astana, 1999, 330 p.)
9. Н.И.Матузов, А.В.Малько, Теория государства и права: учебник, Юрист, 2004, 245 с. (N.I.Matuzov, A.V.Malko, Theory of State and Law: Textbook, Yurist, 2004, 245 p.)
- 10.ПримаковЕ.М., Турция: новая роль в современном мире, Москва, 2012, 76 с.

5. Qrafik materiallarının siyahısı dəqiq göstəricilərlə (vacib cədvəl, çertyojlar, yaxud qrafiklər, nümunələr və s.)

6. Buraxılış işi üzrə məsləhətçinin soyadı, adı, atasının adı, elmi adı və dərəcəsi (diplom işinin ona aid olan hissəsini göstərməklə)

Öğr.Gör. Həsənov Ziyadxan Əli

7. Buraxılış işinin təqdimi üzrə təqvim planı:

Sıra No	İşin hissələrinin adı	Qurtarma faizi (yerinə yetirilmə) müddəti	İşin yerinə yetirilməsi
---------	-----------------------	--	-------------------------

Plan faktiki üzrə

1. Bölüm (Ekim 2018 – Ocak 2019)
2. Bölüm (Şubat 2019 – Nisan 2019)
3. Bölüm (Mayıs 2019)

Buraxılış işinin rəhbəri _____
imza

Məsləhətçi _____
imza

Tapşırığı imza üçün qəbul etdim _____
(tələbənin imzası)

Tapşırığın qaytarılması tarixi “ _____ ” _____ **2019-ci il**

Qeyd 1. Buraxılış işi üzrə verilmiş tapşırıq 2 nüsxədən ibarətdir. Nüsxənin biri tələbəyə verilir, ikincisi kafedrada qalır.

2. Hazırlanmış buraxılış işini tapşırıqla birlikdə tələbə DAK təqdim edir.

BURAXILIŞ İŞİNİN PLANI

ÖZET.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
SİYASİ SİSTEMİN TEORİK TEMELLERİ.....	3
1.1. SİYASİ SİSTEMİN TEMEL KAVRAMLARI.....	3
1.2. SİYASİ REJİM KAVRAMI.....	5
1.2.1. Totaliter ve Otoriter rejimler.....	6
1.2.2. Demokratik rejim.....	8
1.3. DEVLET, SİYASİ SİSTEMİN MERKEZİ KURULUŞU GİBİ.....	10
İKİNCİ BÖLÜM.....	14
TÜRK CUMHURİYETLERİNDE SİYASİ SİSTEM.....	14
2.1. AZERBAYCAN CUMHURİYETİ’NİN SİYASİ SİSTEMİ.....	14
2.2. KAZAKİSTANCUMHURİYETİ’NİN SİYASİ SİSTEMİ.....	20
2.3. ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ’NİN SİYASİ SİSTEMİ.....	24
2.4. TÜRKMENİSTAN CUMHURİYETİ’NİN SİYASİ SİSTEMİ.....	26
2.5. KIRGIZİSTAN CUMHURİYETİ’NİN SİYASİ SİSTEMİ.....	31
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	33
TÜRK CUMHURİYETLERİNDE SİYASİ SİSTEMİN SORUNLARI VE PERSPEKTİFLERİ.....	33
3.1. TÜRK CUMHURİYETLERİNİN SİYASİ MODELLERİNDE İSLAM VE “TAKLİT DEMOKRASİSİ” PROBLEMİ	33
3.2. TÜRK CUMHURİYETLERİNİN SİYASİ SİSTEMLERİNİN MODERNİZASYONU PERSPEKTİFLERİ.....	38
SONUÇ.....	42
KAYNAKÇA.....	45

ÖZET

Türk devletleri için siyasi sistemlerin özgürlüğü tarihi gelişme, medeniyet özellikleri, siyasi kültürün özgürlüğü ile belirlenir. Bu sebepten, türk cumhuriyetlerinin siyasi sistemlerinin sorunlarının ve gelişim perspektiflerinin öğrenilmesi her şeyden önce bu devletlerinin siyasi sisteminin oluşumunun tarihi sürecini, siyasi kültürünün incelenmesini talep etmektedir.

Bu çalışmada Türk Cumhuriyetleri'nin siyasi sistemlerinin genel durumu, parti sistemleri analiz edilmiş, siyasi stratejileri, sorunları ve gelişim perspektifleri incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: *Siyasi sistem, Siyasi rejim, Modernizasyon, “taklit demokrasisi”.*

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
SİYASİ SİSTEMİN TEORİK TEMELLERİ.....	3
1.1. SİYASİ SİSTEMİN TEMEL KAVRAMLARI.....	3
1.2. SİYASİ REJİM KAVRAMI.....	5
1.2.1. Totaliter ve Otoriter rejimler.....	6
1.2.2. Demokratik rejim.....	8
1.3. DEVLET, SİYASİ SİSTEMİN MERKEZİ KURULUŞU GİBİ.....	10
İKİNCİ BÖLÜM.....	14
TÜRK CUMHURİYETLERİNDE SİYASİ SİSTEM.....	14
2.1. AZERBAYCAN CUMHURİYETİ’NİN SİYASİ SİSTEMİ.....	14
2.2. KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ’NİN SİYASİ SİSTEMİ.....	20
2.3. ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ’NİN SİYASİ SİSTEMİ.....	24
2.4. TÜRKMENİSTAN CUMHURİYETİ’NİN SİYASİ SİSTEMİ.....	26
2.5. KIRGIZİSTAN CUMHURİYETİ’NİN SİYASİ SİSTEMİ.....	31
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	33
TÜRK CUMHURİYETLERİNDE SİYASİ SİSTEMİN SORUNLARI VE PERSPEKTİFLERİ.....	33
3.1. TÜRK CUMHURİYETLERİNİN SİYASİ MODELLERİNDE İSLAM VE “TAKLİT DEMOKRASİSİ” PROBLEMİ	33
3.2. TÜRK CUMHURİYETLERİNİN SİYASİ SİSTEMLERİNİN MODERNİZASYONUNUN PERSPEKTİFLERİ.....	38
SONUÇ.....	42
KAYNAKÇA.....	45

KISALTMALAR LİSTESİ

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
BDT:	Bağımsız Devletler Topluluđu
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GİRİŞ

Herhangi bir ülkenin toplumunun politik sisteminin temeli, siyasi ilişkiler, politikadır. Bu tür ilişkilerin ortaya çıkması, toplumun sınıf bölünmesi ile ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Tarihsel olarak, politik sistemin ilk kurumu, toplumun antagonist sınıflara bölünmesiyle oluşan devletti.

Entegre bir politik sistemin oluşumu, burjuvazi tarafından sınıf egemenliğinin kurulması ile işçi sınıfının ortaya çıkmasıyla ilişkilidir. Bu dönemde, siyasi partiler, sendikalar, köylü sendikaları, sanayi dernekleri vb. sınıflar arası dernekler (ulusal, halk cepheleri) kuruldu. Egemen sınıfın (sınıfların) siyasi örgütü olan devlet ile birlikte, diğer siyasi kurumlar ortaya çıkar. Bu örgütler ve kurumlar, her şeyden önce, belirli büyük sosyal toplulukların iradesinin resmi sözcüsüdür.

Siyasi sistem toplumun siyasal yaşamının önemli bir parçasıdır. Onun örgütleri ve kurumları sayesinde iktidar ve faaliyet alanlarının oluşturma süreçleri, siyasi faaliyetler ve politik karar alma süreçleri gerçekleştirilir.

Siyasi sistem toplumun siyasal yaşamının önemli bir parçasıdır. Onun örgütleri ve kurumları sayesinde, iktidar ve faaliyet alanları oluşturma süreçleri, siyasi faaliyetler ve politik karar alma süreçleri gerçekleştirilir.

Siyasal sistemin problemlerinin incelenmesi, modern siyaset biliminin en önemli konularından biridir. Politik sistem toplumun politik yaşamının bir yansımasıdır. İşlevsel olarak, siyasal sistem, siyasal gücün etkin biçimde uygulanmasına katkıda bulunur, siyasal ve sosyal istikrarı sağlar.

Türk devletleri için, modernleşmenin siyasi vektörü, sosyo-ekonomik ve siyasi gelişim için yeterli yol arayışı, kültürel kimliğin korunması ve kendini tanımlama ile ilişkilendirilmektedir. Siyasi sistemlerin özgüllüğü tarihi gelişme, medeniyet özellikleri, siyasi kültürün özgüllüğü ile

belirlenir. Siyasi süreçlerin, siyasi sistemlerin ve siyasi kültürün özelliklerini incelemeksizin, siyasal sistemlerin modernizasyonu perspektiflerini belirlemek, bu ülkelerin siyasal yaşamının doğası ve özü hakkında yeterli bir resim oluşturmak mümkün değildir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde siyasi sistem kavramı, siyasi sistemin teorik temelleri incelenmiş, siyasi rejimlerle ilgili bilgi verilmiştir. Ayrıca, devlet, siyasi sistemin merkezi kuruluşu olarak incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde türk devletlerinin siyasi sistemleri incelenmiştir. Türk ülkelerinin tarihsel gelişiminin özellikleri dikkate alınarak, bu ülkelerin siyasi sistemleri iki ayrı alt bölümde incelenmiştir: Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi sistemi ve Post-sovyet cumhuriyetlerinde siyasi sistem.

Çalışmanın üçüncü bölümü Türk cumhuriyetlerinin siyasi sistemlerinin mevcut sorunlarına ve muhtemel gelişme perspektiflerine adanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASİ SİSTEMİN TEORİK TEMELLERİ

Bütün siyasi olaylar birbirine bağlıdır ve bağımsız bir sosyal organizma olan belirli bir bütünlüğü oluşturur. Onların bu özelliği politik sistem kavramını yansıtmaktadır. “Siyasi sistem” kategorisi Amerikalı sosyolog T. Parsons tarafından tanıtıldı (Jacobs, 1969: 58-72).

Siyasi bir sistem kavramının iki anlamı vardır. İlk anlama göre, siyasal sistem, çeşitli siyasal olayların sistem özelliklerini ortaya çıkarmayı ve tanımlamayı sağlayan yapay, teorik bir yapıdır. Bu kategori politikanın sistem analizi aracıdır. O, herhangi bir siyasi kuruluş için geçerlidir: parti, devlet, sendika, vb.

İkinci anlama göre, siyasal sistem - toplumda iktidarın oluşumu ve işleyişi için karmaşık bir mekanizmadır. Bundan, siyasal sistemin, toplumun tek bir organizma olarak işleyişini ve gelişmesini sağladığı ve herkes için zorunlu olan iktidar kararlarının kabul edildiği ve uygulandığı olduğu sosyo-politik bir mekanizma olduğu sonucuna varabiliriz. Bu mekanizma şunları içerir: devlet, siyasal dernekler: partiler, kitle iletişim araçları: siyasal normlar, ayrıca, çeşitli siyasal aktörler, siyasal bilinçler ve kültürler. Siyasi sistem kavramı devlet kategorisinden daha geniştir. Bu nedenle, farklı ülkelerin politikalarını karşılaştırmak için yaygın olarak kullanılmaktadır (Syzdykov et al., 2016: 2190).

1.1. SİYASİ SİSTEMİN TEMEL KAVRAMLARI

“Siyasi sistem” kavramının ortaya çıkması, kurumların resmi yapısının analizinden etkileşimine ve siyasetin bütünlüğünün bağımsız bir alan olarak anlaşılmasına geçişi sağlamıştır.

Siyasi sistemin yapısı, unsurlarının ve aralarındaki ilişkilerin bir birleşimidir. Bir bütünlük olarak siyasi sistem, unsurlarının etkileşimi sayesinde işler. Bu sadece öğelerin toplamı değil. Herhangi bir bütünlük öğesinin anlamını anlamak için, sistem çeşitli esaslara göre yapılandırılmaktadır.

Siyasi sistemin yapısı, siyasal tabakalaşma ilkesine göre ayrılabilir. Mesela, siyasi elitler siyasi kararlar alır, bürokrasi elitlerin kararlarını uygular, vatandaşlar temsili iktidar kurumlarını oluşturur.

En yaygın olanı sistematik bir yapılanma yöntemidir. Burada siyasi sistem, etkileşimi politik bütünlüğü oluşturan alt sistemlerden oluşur.

Siyasi alt sistemin ana unsuru kurumsal alt sistemdir. Bu, çeşitli öneme sahip çıkarları ifade eden ve temsil eden bir grup kurumdur (devlet, sosyo-politik, vb.). Devlet, kamu menfaatlerinin gerçekleştirilmesinde en önemli araç olarak kabul edilir. Kurumsal alt sistem şunları içerir: siyasi örgütler (partiler, baskı grupları) ve siyasi olmayan, ancak gücü ve toplumu etkileme yeteneğine sahip (medya, dini kuruluşlar vb.).

İktidar ve nüfuz kurumları rollerini politik, yasal, ahlaki ve diğer normlar temelinde yerine getirir. Siyasi ilişkileri düzenleyen kurallar kümesi normatif alt sistemi oluşturur. Normlar etkileşimin kurallarıdır. Onlar yasalar biçiminde sabitlenir ve kuşaktan kuşağa, gelenek ve görenekler biçiminde geçirilebilirler.

Siyasi aktörler bu resmi ve gayri resmi normlara göre etkileşime girer. Anlaşmaya veya çatışmaya dayalı etkileşimler, yoğunluğu ve odakları iletişimsel alt sistemi oluşturur.

Toplumun türüne bağlı olarak, siyasi sistemler geleneksel, modernleşmiş demokrasiler ve totaliter; çevre ile etkileşimin doğasına göre - açık ve kapalı; siyasal kültüre göre - Anglo-Amerikan, kıta avrupa, sanayi öncesi, totaliter olarak çeşitli gruplara ayrılır (Almond, 1956:397).

Anglo-Amerikan tipi siyasal sistemler özerk partilerin, kamu kuruluşlarının vb. temsil ettiği güçlü bir dallanmış rol yapısına sahip liberal değerlere yönelik homojen bir seküler siyasal kültürle ayırt edilir. Kıta Avrupa sistemleri, izole edilmiş alt kültürlerin olduğu “parçalanmış siyasal kültür” ile ayırt edilir (herhangi bir sosyal grubun doğasında olan değerler, idealler, inançlar sistemleri). Bölünmüş politik kültür istikrarsızlıkları besler (Almond, 1956:406). Sanayi öncesi politik sistemler kapalı, yerel bir siyasal kültür ile karakterize edilir. Buna kabile, klan, yerleşim gibi topluluklar da dahildir. Bu alt sistemlerin çokluğu anlaşmaya varmayı ve uzlaşmayı zorlaştırmaktadır (Almond, 1956:406). Yaygın sınıflandırmalardan biri, siyasal sistemlerin totaliter, otoriter ve demokratik olarak bölünmesidir (Almond, 1956:406). Bunların ayırım kriterleri, otoriteler, toplum ve birey (vatandaşlar) arasındaki ilişkilerin doğası ve yöntemleri olarak politik rejimdir. Totaliter siyasal sistem, toplumun tam olarak nezaret altına alınması ve iktidarın kişiliğiyle karakterizedir. Otoriterlik, siyasal olmayan alanlarda bireyin ve toplumun özerkliğini koruyarak bireyin veya grubun vatandaşlar üzerindeki sınırsız gücü ile ayırt edilir. Demokrasi, toplumun (çoğunluğun) iktidar üzerindeki kontrolü ile karakterizedir (Munk, 2014: 12).

1.2 SİYASİ REJİM KAVRAMI

Bilimsel literatürde ve ayrıca medyada “siyasal sistem” kavramı ile birlikte “siyasal rejim” kavramı da sıklıkla kullanılmaktadır. Bu iki kavram nasıl etkileşime girer?

“Siyasal sistem” terimini tercih eden Amerikan’ın aksine, Avrupa siyaset biliminde “siyasal rejim” kavramı en önemlisidir. Çeşitli bilginlerin “siyasal rejim” kavramına karşı tutumu belirsizdir. Şöyle ki, sistem

yaklaşımının destekçileri siyasi rejim kavramını geniş ölçüde yorumlarlar ve bunu bir siyasi sistem kavramı ile tanımlarlar.

Bu arada, "siyasal sistem" ve "siyasi rejim" terimleri, politik hayatı farklı açılardan karakterize etmektedir. “Siyasal sistem” dış çevre ile ilişkilerin doğasını, iktidar kararlarını alma ve uygulama mekanizmasını ortaya koymaktadır. “Siyasi rejim” ortak çıkarların uygulanması için araç ve yöntemleri belirler, devlet iktidarı ile birey arasındaki ilişkinin niteliğini ifade etmektedir (Holden, 2006:9).

Böylece, siyasi rejim - kelimenin tam anlamıyla yönetim anlamına gelir - siyasi iktidarlarının yönetici çevrelerindeki yöntem ve araçların yanı sıra somut tarihsel biçimlerle karakterize edilen bir politik sistem çerçevesinde çalışan güç yapılarının toplamıdır.

Rejimleri bir demokrasi çerçevesi içinde yazarken, güç kurumlarının ilişkisi veya yapılandırılması kilit öneme sahiptir. Böyle bir kriter diktatörlük sistemine uymaz, çünkü hiçbir şekilde gerçek güç ayrılığı yoktur. Bu kritere göre, modern diktatörlük siyaset sisteminde otoriter ve totaliter rejimler öne çıkmaktadır. Gerçek hayatta, “temiz rejimler” mevcut değildir. Daha sık olarak, hükümet aşağıdaki şekilde hareket etmektedir: otoriter-totaliter rejim, liberal-demokratik rejim. Bilimsel analiz, temel siyasi rejim türlerini karakterize etmek için bir fırsat sunmaktadır (Alvarez et al., 1996: 14)

1.2.1 Totaliter ve Otoriter rejimler

"Totaliterizm" terimi, "tümü", "bütün", "evrensel" anlamına gelen Latince "totalis" kelimesinden gelir. Totaliterizm, toplum ve vatandaşlar üzerinde tam (total) kontrol sağlamayı amaçlayan siyasi rejimdir. Totaliter rejim, liderin veya grubun kamusal ve özel yaşam alanları üzerinde evrensel kontrol, bir partinin tekeli, ideoloji, şiddet, terör,

kamusal yaşamın militarizasyonu, vb. İle karakterizedir. Çeşitli formları mevcut.

Otoriterlik ve totaliterlik, diktatörlük rejiminin iki farklı modelidir. Bunların arasında bir takım temel özelliklerde farklılıklar vardır. Totaliterizmin bütün yaşam alanlarının devlete tam olarak bağlanmasını öngördüğü durumlarda, otoriter rejim vatandaş konularını, dini inanc, ekonomik faaliyeti, aile hayatı vb. konuları vatandaşların kendi takdirine bırakmaktadır (Perinova, 2005).

Başka bir deyişle, otoriterlik, totaliterlik ile demokrasi arasında bir ara konum işgal etmektedir.

Otokratik rejimin karakteristik özellikleri:

- 1) Otokrasi ya da az sayıda güç taşıyıcısı. Bir kişi (hükümdar, başkan, askeri diktatör) veya bir grup birey (askeri cunta, oligarşik grup) olabilir.
- 2) Sınırsız iktidar, iktidar üzerinde vatandaşların hiç bir kontrolünün olmaması. Aynı zamanda, iktidar devleti kanunlarla da yönetebilir, ancak bunları kendi takdirine bağlı olarak kabul etmektedir.
- 3) Güce güvenme. Hükümet doğrudan şiddet ve baskı yöntemlerine başvurmayabilir. Fakat gerekirse muhalefeti bastırmaya yetecek gücü var.
- 4) İktidar ve politikanın tekelleşmesi, gerçek siyasi muhalefet ve rekabetin önlenmesi. Bununla birlikte, otoriterlik, totaliterizmin aksine, sınırlı sayıda parti, sendika ve diğer örgütlerin varlığına izin verir, ancak hükümet tarafından kontrol edilmeleri şartıyla.
- 5) Siyasi elitlerin seçimlerdeki rekabetle değil, atanarak işe alınması.

Otoriterizmin listelenen karakteristik özellikleri göz önüne alındığında, bu siyasi rejimin tanımını formüle edebiliriz. Otoriterizm, temeli, siyasi muhalefete izin vermeyen, lakin siyasi alanın dışında bireyin ve toplumun özerkliğini koruyan, bir kişinin ya da bir grubun diktatörlüğü

olan politik bir rejimdir. Otoriterlik, siyasi haklar hariç, bireyin diğer tüm haklarını korumaktadır.

Otoriter politik sistemler çok çeşitlidir. Bunlar monarşiler, despotik, diktatörlük rejimleri, askeri cunta ve diğerleridir.

Otoriter rejimlere sahip bir dizi ülke ekonomik ve sosyal etkinliklerini göstermiş, ekonomik refahı siyasi istikrar ile birleştirebilme, serbest ekonomiyle güçlü iktidar, kişisel güvenlik ve nispeten gelişmiş sosyal çoğulculuğu bir araya getirme kabiliyetini kanıtlamıştır. Bu ülkeler arasında Çin, Şili, Güney Kore, Vietnam vb. adlandırılabilir

Otoriter rejimin artıları ve eksileri vardır. Otoriter iktidar siyasi istikrar ve kamu düzeni sağlar, bazı görevleri çözmek için kamu kaynaklarını harekete geçirir, siyasi muhaliflerin direnişinin üstesinden gelir. Bütün bunlar radikal kamu reformlarının etkili bir aracı olmasını sağlıyor.

Olumsuz yönleri arasında, politikanın devlet başkanına veya bir lider gruba tam bağımlılığı, kamu yararlarının açıkça ifade edilmesine ilişkin kurumların sınırlamaları bulunmaktadır (Park, 2008).

1.2.2 Demokratik rejim

"Demokrasi" kelimesi Yunanca demos - halk ve kratos - iktidar sözlerinden geliyor. Demokrasinin birkaç anlamı var.

1. İlk ve en önemli anlam, Amerikan Cumhurbaşkanı Lincoln'e göre "Halkın halk için halk tarafından yönetim" ile bağlantılıdır (Epstein, 2011:819).

2. Üyelerinin eşitliği ilkelerine dayanan herhangi bir örgütün örgütlenme şekli, yönetim organlarının seçimi ve çoğunluğun karar vermesi. Bu anlamda demokrasi, örgütlenme, güç ve kontrolün olduğu her yerde var olur.

3. İnsanların iktidarın kaynağı olarak kabul edildiği ve kendi egemenliğini kullanma yeteneğine sahip olduğu siyasi rejim.

Siyasi bir rejim olarak demokrasi aşağıdaki özelliklere sahiptir:

≠ Yasal tanınma ve egemenliğin kurumsal ifadesi, halkın yüce gücü. Halk, resmi iktidar kaynağı olarak hareket etmektedir, devlette kurucu, anayasal iktidar halka aittir.

≠ Vatandaşların eşitliği. Bu ilke, en azından tüm vatandaşlar için eşit oy hakkından bahsetmektedir. Modern siyasi sistem aynı zamanda vatandaşların iradesini, görüş özgürlüğünü, bilgi edinme hakkını ifade etmek ve eyaletteki liderlik pozisyonlarını almak uğruna yarışmaya katılmak için siyasi partiler kurma özgürlüğünü gerektirir;

≠ Kararların çoğunluk tarafından kabul edilmesi ve kararların uygulanması zamanı azınlığın çoğunluğa boyun eymesi;

≠ Tüm devlet organlarının periyodik seçimi. Demokrasi, yalnızca yüksek güç kullanan kişilerin belirli bir dönem için seçildiği bir devlet olarak adlandırılabilir.

Çoğu siyaset bilimcisi, demokrasinin ancak halkın siyasi kültürüne ve zihniyetine tekabül ettiği ve gerekli ekonomik ve sosyal önkoşullara sahip olduğu zaman bir nimet olduğu sonucuna varır. Aksi takdirde, oklokrasiye dönüşür - demagogların yönettiği kalabalığın gücü, kaosa, anarşiye ve nihayetinde diktatörlük rejimlerine yol açar. Yani, evrensel, tüm zamanlar ve insanlar için en iyi yönetim şekli değildir (Okoli, 2014: 200-206).

Bununla birlikte, belli sosyal önkoşullar verildiğinde demokrasinin diğer hükümet biçimlerine göre avantajları vardır. Bireysel özgürlük ve sorumluluk için çaba gösteren, hukuka ve insan haklarına saygı gösteren halklara demokrasi, bireysel ve sosyal gelişim, hümanist değerlerin

gerçekleşmesi için en iyi fırsatları yaratır: özgürlük, eşitlik, adalet ve sosyal yaratıcılık (Okoli, 2014: 209).

1.3 DEVLET, SİYASİ SİSTEMİN MERKEZİ KURULUŞU GİBİ

Siyasi sistemin merkezi kurumu devlettir. "Devlet" terimi genellikle iki anlamda kullanılır. Geniş anlamda, devlet, daha yüksek bir otorite organı tarafından temsil edilen ve düzenlenen, belirli bir bölgede yaşayan bir topluluktur.

17. yüzyıla kadar devlet toplumdan ayrılmış değildi. N. Machiavelli, bir kişi üzerindeki herhangi bir yüce gücü belirlemek için özel "stato" terimini kullandı (Maas, 2013). Devlet ve toplum arasındaki ayrım, devlet teorilerinde T. Gobbs, J. Lock, Jean-Jacques Rousseau ile doğrulandı.

Kelimenin dar anlamıyla devlet, çeşitli sosyal gruplar ve topluluklar arasındaki ortak faaliyetleri ve ilişkileri kontrol eden, tarihsel olarak kurulmuş bir siyasi iktidar organizasyonu olarak anlaşılmaktadır. Devlet diğer siyasi örgütlerle: partiler, sendikalar vb. birlikte mevcuttur.

Devlet aşağıdaki özelliklere sahiptir (Матусов, Малько, 2004:27-28):

1. Kamu otoritesinin toplumdan ayrılması. Profesyonel yönetici katmanının ortaya çıkışı. Bu özellik, devleti özyönetim ilkelerine dayanan bir kabile örgütünden ayırmaktadır.
2. Egemenlik, belli bir bölgedeki yüce güçtür. Herhangi bir toplumda birçok otorite vardır: üretim, parti vb. Ancak devlet, kararları tüm vatandaşlar, kuruluşlar ve kurumlar için bağlayıcı olan en yüksek yetkiye sahiptir.
3. Devletin arazisi. Devlet yasaları, belirli bir bölgede yaşayan insanlara uygulanır. Devlet, kan bağı veya dini bir temelde değil, bölgesel ve etnik bir topluluk temelinde kurulur.

4. Fiziksel zorlamanın yasal kullanımına ilişkin tekel. Zorlama işlevlerini yerine getirmek için devletin özel araçları (silahlar, hapishaneler) ve ayrıca kurumları (ordu, polis, mahkeme, savcılık) vardır.

5. Kanun ve yönetmeliklerin yayınlanması konusunda tekel. Demokratik bir devletteki yasama faaliyeti yasama otoritesi (parlamento) tarafından yürütülür.

6. Nüfustan vergi ve harç tahsil etme hakkı.

Devletin işlevleri. Devletin işlevleri şunlardır: toplumun birliğini güçlendirmek, düzenin korunması; devlet sisteminin korunması, sosyal açıdan tehlikeli çatışmaların önlenmesi ve ortadan kaldırılması; ekonomik, finansal, kültürel ve diğer alanlarda tüm ülke politikası için ortak bir uygulama yapılması; dış güvenliği sağlamak; diğer devletlerle ilişkiler.

Devlet egemenliği, bu bölgede devletin üzerinde bir güç olmadığı gerçeğine dayanmaktadır. Devlet, bölgedeki diğer tüm otoriteler üzerinde egemendir.

Devlet egemenliği, bölgenin birliği ve bölünmezliği, sınırların dokunulmazlığı ve iç işlerine karışmama gibi prensipleri içerir. Dolayısıyla devlet egemenliği, devletin iç ve dış ilişkilerinde siyasi bağımsızlığı ve özerkliğidir (Вихров, 2005: 14-24).

Devletin evrenselliğini sağlayan önemli bir araç yasadır. Yasanın evrensellik formu vardır, yani, meşruiyeti ve yetkisi herkes tarafından tanınmalı ve herkes ona itaat etmelidir.

Geleneksel devletler kendiliğinden ortaya çıkmış, antik çağlara dayanan gümrük ve normlar temelinde var olmuştur. Bu tür devletler kurumsal olarak sınırsız yetkiye sahiptir, eşitliği reddeder, kişiyi iktidar kaynağı olarak tanımazdı.

Anayasal devlet, bilinçli bir insan oluşumu, yönetimi ve düzenlemesi nesnesidir. Vatandaşlar tarafından verilen işlevlerin performansı ile sınırlıdır. Olgun sivil toplum, devlete atanan işlev sayısını asgariye indirir. Gelişmekte olan toplumlar, aksine, devletin tüm insan faaliyetlerini kontrol etme arzusuyla nitelenir. Bu ülkelerde, hiçbir güç ayrılığı, siyasi rol ve işlevlerin uzmanlaşması, hukukun üstünlüğü mevcut değil.

Devletin yapısı, hükümet biçimleri ve bölgesel yapısı ile karakterize edilir (Cox, 2010:130-144). Monarşide, resmi iktidar kaynağı bir kişidir. Devlet başkanı, seçmenlerden veya temsilci iktidar organlarından bağımsız olarak görevini miras yoluyla alır. Monarşi, yüce gücün bir kişinin elinde tamamen veya kısmen yoğunlaştığı bir hükümet şeklidir.

Diğer bir ana yönetim şekli de cumhuriyettir. Cumhuriyet, halk tarafından seçilme ilkelerine göre oluşturulmuş otoriteleri olan bir devlettir. Cumhuriyetin aşağıdaki çeşitleri vardır: parlamenter, başkanlık ve karma.

Parlamento cumhuriyetinin temel özelliği, parlamento bazında bir hükümetin kurulmasıdır.

Başkanlık cumhuriyeti, cumhurbaşkanının hem devlet başkanı hem de icra başkanı olduğu bir hükümet şeklidir. Parlamento gibi, cumhurbaşkanı da halk tarafından seçilir.

Karma cumhuriyet formu "karma" bir karaktere sahiptir, başkanlık ve parlamento cumhuriyetinin özelliklerini birleştirir, ve hükümetin hem başkan hem de parlamento önünde sorumluluk taşır (Shugatt, 2005).

Devletin bölgesel yapısının iki ana formu vardır: üniter ve federal. Üniter devlet, tek bir anayasaya, adli ve yasal sisteme sahip, kendi devlet statüsüne sahip olmayan idari bölge birimlerinden oluşan siyasi olarak homojen bir devlettir.

Federal devlet, birkaç devlet kuruluşunun bir devleti oluşturduğu bir hükümet şeklidir.Sivil toplum ve siyasi partiler de önemli siyasi kurumlardır. Siyasi sistemler geleneksel kurumlar tarafından etkilenmektedir (Fisch, 2018: 783).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK CUMHURİYYETLERİNDE SİYASİ SİSTEM

Yirminci yüzyılın sonunda SSCB'nin çöküşü, Post-Sovyet ülkelerini Sovyetten farklı biçim ve içerikli bir siyasal sistem kurmanın yollarını aramaya zorladı. Demokrasi fikirleri, yeni egemen ülkelerin yeni yaşamını haklı çıkarmak için çok uygundu. Bu nedenle, “demokrasi” kelimesi bölgedeki tüm ülkelerdeki reformların gerekçesiyle ilgili olarak en sık kullanılan kelime haline gelmiştir.

Resmen, SSCB'nin ve “sosyalist kamp”ın çöküşü sırasında, eski komünist devletlerin tümü piyasa ekonomisine sahip demokratik hukuk toplumlarının inşası gibi benzer hedefleri ilan ettiler. Fakat gerçekte, komünizm sonrası ülkelerin gelişimi farklı şekillerde gitti.

Post-Sovyet Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlığa kavuşmasıyla beraber, daha önce benzeri görülmemiş bir şekilde yeniden partileşme başladı: iktidar ve siyasi katılım mücadelesinde birbirlerine rakip olan yeni siyasi partiler oluşmaya başladı.

SSCB'nin çöküşü ve yeni bağımsız devletlerin oluşumu dünya siyasi sürecinde küresel değişimlerin başlangıcı oldu. Sovyetler-sonrası alandaki ilk egemenlik yılları, yeni devletlerin kendi anayasalarının, devlet niteliklerinin kabul etmeleri, devlet ve yerel yönetim kurumlarının ve sivil toplumun oluşumunu getiren fırtınalı bir demokratik reform dönemi ile karakterize edilir (Клинцов, 2009: 23)

2.1. AZERBAYCAN CUMHURİYYETİ'NİN SİYASİ SİSTEMİ

Uzun yıllar Sovetler Birliğinin istilasında olmasından dolayı Azerbaycanda demokratik ve liberal gelenekler gelişmemiştir.70 yıllık

Sovyet dönemi, otoriter yönetim anlayışını buna uygun siyasal kültürü yerleştirmiş, insanların bilincini ve davranışlarını da bu şekilde oluşturmuştur.

Bağımsızlığını kazandıktan sonra Azerbaycan'da mevcut olan yönetsel sistem eski düzeni aratmayacak şekilde merkezci bir yapıya sahip olmuştur. Bu sadece Azerbaycan için değil diğer post – Sovyet ülkeleri içinde geçerlidir. Çünkü bu yeni sistemi oluşturan yönetici ve siyasiler eski rejimde yetişmiş kişilerden oluşmaktadır. Ama tüm bunlara rağmen Azerbaycan'da demokratikleşme sürecinde oluşturulan kurumlar ve yapılan yasalar devlete yeni görevler yüklemektedir. Devletin bu görevleri verimli ve etkili biçimde yerine getirebilmesi için, kurum ve kuruluşların mevzuatları yeniden oluşturulmuştur. Aynı zamanda devletin üstlendiği görevleri belirten yeni yasal düzenlemeler yapılarak yönetimde saydamlığın artırılması sağlanmıştır.

Anayasal system. 1980'li yılların sonlarında Sovyetler Birliği'nde başlayan yumuşama dönemi ve arkasından Sovyet İmparatorluğunun çökmesi Doğu Avrupa ülkeleriyle eski Sovyet Cumhuriyetlerinin demokratikleşme sürecine girmelerine neden oldu. Aslında bu, tarihte daha önce görülmemiş bir süreçti.

Çünkü otoriter rejimden demokrasiye geçişin birkaç örneği var ama ,totaliter bir devletin savaş sonucu yıkılmadan demokrasiye geçme çabasına tarih ilk kez tanıklık ediyordu. (Abdullayev 2001: 109).

Sovyetler Birliğinin yıkılmasıyla Azerbaycan Cumhuriyeti 18 Ekim 1991'de bağımsızlığını yeniden kazandı. Bağımsızlığın ilk günlerinden itibaren demokratikleşme yolunda önemli adımlar atılmıştır. Bunlardan ilki yeni Azerbaycan Anayasası'nın yapılması oldu. Herhangi bir ülkede demokratik bir sistemi kurma ve demokratik kurumları yerleştirme yolunda en önemli adım anayasanın hazırlanmasıdır. (Abdullayev 1998: 15).

Kasım 1995'te gerçekleştirilen referandumla kabul edilerek yürürlüğe girmiş olan Azerbaycan anayasası, güçler ayrılığı ilkesini benimsemişse de pratikte yürütmenin ciddi bir ağırlığı vardır. Ülkede mevcut olan başkanlık sistemi içerisinde yasama ve yargı, cumhurbaşkanına karşı sorumlu durumdadır. Yürütme, cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanlığı idaresi, başbakan ve hükümetten oluşur.

Siyasal yapı.18 Ekim 1991 yılında kabul edilmiş Azerbaycan Cumhuriyeti Bağımsızlık Beyannamesinin 13. maddesinin 3. fıkrasına göre: “Yüce yürütme yetkisi Azerbaycan Cumhurbaşkanına mahsustur”. Aynı zamanda 1995 yılında kabul edilen Azerbaycan Anayasasının 7. 8. ve 99. maddelerine göre Azerbaycan Cumhurbaşkanı hem Devlet Başkanı hem de yürütmenin başıdır. Kısacası Azerbaycan, Anayasası uyarınca güçlü bir başkanlık sistemiyle yönetilir. Başkan halk tarafından genel seçimle doğrudan seçilir, görev süresi 5 yıldır. Azerbaycan Anayasasının 100. maddesine göre, yaşı 35'ten az olmayan, Azerbaycan Cumhuriyetinde 10 yıldan fazla temelli yaşayan, oy kullanma hakkına sahip olan, mahkumiyeti bulunmayan, çifte vatandaşlığı olmayan, yüksek okul mezunu Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşı Cumhurbaşkanı seçilebilir. Seçmenlerin %25-i seçimlere katılıp oy kullanırsa seçim baş tutmuş sayılır ve seçimlere katılan seçmenlerin %50+1'nin oyunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilir. Anayasaya göre 14 gün içinde Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanı seçim sonuçlarını resmen ilan eder ve bundan sonra 3 gün içinde Cumhurbaşkanı yemin eder ve resmen göreve başlar. (Eskeroğlu, Nesirov 2003:211).

Anayasanın 109.maddesinde Azerbaycan Cumhurbaşkanının devlet ve yürütmenin başı olarak ikili statüden kaynaklanan yetkileri sayılmıştır. Maddede ülke dahilinde devletin yüce temsilcisi gibi Cumhurbaşkanının yasama, yürütme, yargı ve dış ülkelerle ilişkilerde yetkileri belirtilmiştir.

Aynı zamanda devlet başkanı baş kumandan gibi savunma ve güvenlik alanında ülkenin iç ve dış güvenliğinin sağlanmasından sorumlu olup Azerbaycan Milli Meclisinin onayı ile savaş ve barış ilan etme yetkilerine sahiptir. (Ceferov 2004: 382).

Cumhurbaşkanının yasama ile ilgili yetkileri: “Milletvekili seçimlerinin yapılma zamanını belirtmek, Millet Meclisine kanun tasarısı sunmak, kanunları imzalayıp yayınlamak, veto hukukunu kullanmak, Anayasa mahkemesi, Yargıtay ve Uyuşmazlık mahkemelerine hakem adaylarını atanmaları için Milli Meclise sunmak, baş savcının adaylığını Milli Meclise sunmak, Milli Meclisin onayı ile Başbakanı atamak, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Bankası Yönetim Kurulu üyelerinin göreve atanmaları ve görevden azledilmeleri için Milli Meclise yazılı beyanat göndermek, Azerbaycan Cumhuriyeti Askeri Doktrinini Milli Meclisin onayına sunmaktır”.

Cumhurbaşkanının hükümetin faaliyeti ile ilgili yetkileri: “Milli Meclisin onayı ile Başbakanı atamak, Bakanlar Kurulu toplantılarına başkanlık etmek, Bakanları göreve atamak ve azletmek, Bakanlar Kurulunun çalışma kurallarını onaylamak, Bakanlar Kurulunun hazırladığı devlet bütçesini Milli Meclise sunmak, Bakanlar Kurulunun istifası hakkında karar kabul etmektir”.

Cumhurbaşkanının devlet kurumlarının faaliyetlerinin koordine edilmesi ile ilgili yetkileri: “Yürütme kurumlarının Anayasaya, kanunlara ve Cumhurbaşkanı fermanlarına aykırı kararlarını iptal etmek, devlet kurumları arasında çıkan uyuşmazlıkları çözmek, insan haklarının, egemenliğin ve ülkenin arazi bütünlüğünün korunması için gerekli düzenlemeler yapmak, bazı konuları referanduma sunmak, vatandaşlık konularını halletmek, onursal madalya ve adlar vermektir.

Parlamentonun Yapısı. Milli Meclis Azerbaycan'ın yasama

organıdır.Azerbaycan’da ilk parlamentarizm tecrübesi 20.yüzyılın başlarında yaşanmıştır. Azerbaycan Demokratik Cumhuriyetinin mevcut olduğu 23 ayda, yani 28 Mayıs 1918-den 28 Nisan 1920-dek olan kısa bir devirde milli parlamentonun oluşturulması ve o zaman için demokratik ilkelere esaslanan 21 Temmuz 1919 yılında parlamento seçimleri yapılmıştır. Bu yasanın kabul edilmesi Azerbaycan tarihinde parlamentarizmin gelişmesi için önemli adım sayılabilir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 7. ve 81. maddelerine göre yasama yetkisini kullanan Milli Meclis 125 millet vekilinden oluşuyor. Milletvekilleri majoritar seçim sistemi ile, eşit, doğrudan ve gizli oy kullanma yolu ile 5 yıllık seçilirler.25 yaşını doldurmuş, seçilmesinde yasal olarak hiç bir sakınca bulunmayan Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşları milletvekili adayı olabilirler. 17 Mayıs 1996 yılında Cumhurbaşkanı tarafından onaylanan iç tüzüğe göre Milli Meclis faaliyetini açıklık, siyasi pluralizm, çok partililik, istenilen konunun serbest şekilde görüşülmesi ilkelerine uygun olarak daimi komisyonlar aracılığıyla yürütüyor. Milli Meclisin toplantı dönemleri: ilk bahar dönemi 1 Mart-31 Mayıs tarihleri arasında, son bahar dönemi 30 Eylül - 30 Aralık tarihleri arasındadır. Milli Meclisin olağanüstü toplantıları ise Milli Meclis Başkanı, Cumhurbaşkanı ve 42 milletvekilinin talebi üzerine çağrılır. (Eskеров, Nesirov 2003: 181-185).

MerkeziYönetim. Azerbaycan Cumhuriyetinde devlet yetkisi, Devlet Başkanı ve ona bağlı yürütme aygıtı, Milli Meclis, hükümet ve mahkemeler tarafından, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin ayrılığı ilkesine göre kullanılmaktadır. Merkezi devlet idaresi tek bir tüzel kişilik olarak hareket etmektedir. Yalnız ademi merkeziyet ilkesi çerçevesinde ortaya çıkan yerel yönetimlerin devletten farklı tüzel kişilikleri vardır.

Merkezi yönetimin başında Cumhurbaşkanı bulunur. Azerbaycan

Cumhurbaşkanı hem Devlet Başkanı hem de yürütmenin başıdır. Anayasanın 114.maddesine göre, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı yürütme ile ilgili yetkilerinin kullanılmasına yardımcı olmak amacıyla Bakanlar Kurulu'nu oluşturur. Bakanlar Kurulu Cumhurbaşkanı'nın üst düzey yürütme kurumu olup sadece Cumhurbaşkanı'na karşı sorumludur.

Azerbaycan'da Dışişleri, İçişleri, Milli Güvenlik, Savunma, Adliye, Maliye, Vergiler, Ekonomik Gelişme, Sanayi ve Enerji, Emek ve Ahalinin Sosyal Savunması, Tarım ve Köy İşleri, Ekoloji ve Doğal Kaynaklar, Kültür ve Turizm, Eğitim, Sağlık, İletişim ve Enformasyon Teknolojileri, Gençler ve Spor, Ulaştırma, Olağanüstü Haller, Savunma Sanayisi olmak üzere toplam yirmi bakanlık vardır. Bakanlıkların dışında “devlet komiteleri”, “devlet komisyonları”, “devlet ajansları”, “devlet hizmetleri” gibi örgütlenmeler faaliyet göstermektedir. Bakanlıkların başında bakanlar bulunur.Bakanlar, bakanlık teşkilatının en üst amiri konumundadır.Bakanın ardından bakan yardımcıları ve bakanlık yürütme aygıtının başkanı gelir.Bunlar, bakanlık teşkilatının genel nitelikteki görevleri içinde belirli özel yetkilerledonatılmıştır. (Ceferov 2004: 412)

Yerel Yönetimler. Sovyetler Birliğinin dağılması ile sosyalist sistemden kurtulan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde, “yerel yönetimlerle ilgili kanunlar, çoğu zaman ülkenin yönetici elitleri tarafından, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik şartına uyumlu bir şekilde hazırlanmıştır”(Güner 1998:93). Bu durum, Azerbaycan için de geçerlidir.

Azerbaycan Anayasasının 142. maddesine göre yerel yönetim kurumları il, köy ve kasabalarda seçim yolu ile oluşturulan belediyelerdir. Böylece yerel yönetimler anayasal güvence altına alınmış ve tek basamaklı bir yerel yönetim sistemi benimsenmiştir.Tıpkı Fransa'da olduğu gibi illerle

beraber köy ve kasaba tipi yaşayış yerlerine de belediye statüsü verilmesi öngörülmüştür. Belediyelerin statüsü yasayla belirlenir. Bu yasa 1999 tarihli “Belediyelerin statüsü hakkında” yasadır. Yasanın genel ilkeler kısmında yerel yönetim kavramı hakkında bilgi verilerek, bu kavramdan ne anlaşılması gerektiği ortaya koyulur. Yasanın getirdiği yerel yönetim anlayışına göre, vatandaşlara yerel öneme sahip konuları kanunlar çerçevesinde bağımsız ve serbest biçimde çözmek hakkı verilmektedir (Rehimli 2005: 180).

2.2. Kazakistan Cumhuriyeti’nin siyasi sistemi

Parlamente bir cumhuriyet olan Kazakistan Cumhuriyeti, 16 Aralık 1991 tarihinde Sovyetler Birliği’nden bağımsızlığını kazanmasından bu yana Nursultan Nazarbayev başkanlığında yönetilmektedir. Nazarbayev, 1991 yılında göreve gelmesinin ardından 1999 yılı Ocak ayında yedi yıllığına yeniden Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Nazarbayev, 2005 yılı Aralık ayında gerçekleştirilen en son Cumhurbaşkanlığı seçiminde yeniden Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Yönetişel alanlarda Cumhurbaşkanı tarafından yapılan düzenlemeler, Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ve Bakanlık yenilemeleri ile gerçekleştirilmektedir. Nur Sultan Nazarbayev, ülkede günümüzdeki politik istikrarın ana unsuru konumundadır. Özellikle 1995 yılından itibaren Nazarbayev’in Kazakistan’ın politik yapısı üzerindeki etkisi giderek artmıştır. Bunda, 1995 yılında gerçekleştirilen iki referandum etkili olmuş, sözkonusu referandumlar sonucunda 30 Ağustos 1995 tarihinde Cumhurbaşkanı’nın yetkilerini genişleten ülkenin bağımsızlık sonrasındaki ikinci Anayasası kabul edilmiştir. Bu Anayasaya göre Kazakistan Cumhuriyeti demokratik, laik bir hukuk devletidir. 1998 yılı Kasım ayında parlamento Cumhurbaşkanı’nın gücünü artıran bir dizi karar almıştır. Buna göre

Cumhurbaşkanlığında azami yaş sınırı ve en fazla iki dönem sınırı kaldırılmış; Cumhurbaşkanlığının bir dönemlik süresi beş yıldan yedi yıla çıkartılmıştır (Мамырова, 1997).

Ülke, içinde Almatı'nın da yer aldığı bazı seçilmiş şehirler için ayrı yönetim yapılarına sahip 14 idari bölgeye (eyalet) bölünmüştür. Yerel hükümet bütçesi yerel meclis tarafından onaylanmaktadır. Bölgesel temsilcilerin görev süresi beş yıldır. Bölgesel yönetimin (Akimat-Valilik) idarecisi olan Valiler, Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Bölgesel hükümetlere sınırlı özerklik tanınmıştır. Ancak, Almatı'nın istisnai olarak kapsamlı otoritesi bulunmaktadır. Ülkedeki Eyaletler: Akmola, Aktöbe, Almatı, Atıray, Batı Kazakistan, Doğu Kazakistan, Güney Kazakistan, Jambul, Karagandı, Kızılorda, Kostanay, Kuzey Kazakistan

16 Aralık 1991'de Kazakistan Cumhuriyeti'nin devlet bağımsızlığının ilanından hemen sonra, güçlü bir başkanlık gücü ile karakterize ve demokrasi ve temel insan haklarına ve özgürlüklerine saygı ilkelerine dayanan yeni bir siyasi sistem kurma süreci başladı.

1992, Kazakistan'ın uluslararası arenaya aktif olarak girdiği yıldır. 3 Mart'ta, cumhuriyet BM'ye üye oldu ve daha sonra diğer uluslararası örgütlere girdi. Aynı zamanda, sembolleri de geliştirildi. 4 Haziran 1992'de Kazakistan Devlet Amblemi ve Bayrağı onaylandı ve 11 Aralık'ta Ulusal Marşı onaylandı.

Parlamentonun Üst Meclisi – Senato, alt bölme ise Meclistir.

Senato milletvekilleri yerel temsilciler tarafından seçilir - Astana ve Almatı bölgelerinin her biri 2 senatör gönderiyor, 7 senatör Devlet Başkanı tarafından atanır. Kazakistan'da 9 siyasi parti var, 1.800'den fazla medya kuruluşu kayıtlı, 3.000'den fazla sivil toplum kuruluşu faaliyet gösteriyor. Ülkenin liderliği, sivil toplum kurumlarının

güçlendirilmesini, siyasi partilerin parlamentodaki ve kamusal yaşamdaki rolünün güçlendirilmesini, seçim mevzuatının iyileştirilmesini, medya özgürlüğünün sağlanmasını içeren siyasi sistemi serbestleştirmek için tutarlı bir politika izlemektedir. Hükümet, bu konularda halk hayatının demokratikleşmesi ve sivil toplum kuruluşlarının gelişimi konulu Kalıcı Konferans ile çalışmaktadır. 2003-2004 yılındaki önerilerini dikkate alarak, elde edilen demokratik dönüşüm seviyesini düzenleyen yasal olarak bir dizi önemli yasa kabul edilmiştir.

1991-1995'te cumhuriyetin siyasi sisteminin oluşumu ve anayasal formülasyonu gerçekleşti. İlk Kazakistan Anayasası Ocak 1993'te kabul edildi. Eski ve yeni siyasal sistem arasında bir tür uzlaşma olarak, yüzyıllar boyunca inşa edilen Batı demokrasi modelinin Sovyet sonrası tanıtılması girişiminin bir yansıması olarak, bu Anayasa başlangıçta çelişkiler içeriyordu. 30 Ağustos 1995'te yapılan referandum sonucu, önceki anayasa yapısının eksikliklerini ortadan kaldıran, cumhurbaşkanlığı modelini formüle eden, rasyonel, devlet şubeleri arasındaki güçlerin ayrılması sorununu çözen ve sistemik piyasa reformlarına giden yolu açan yeni bir Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası kabul edildi (Kuzembayuly, 1999: 102).

Siyasi tartışmalar, kamu tartışmaları ve ülke çapında tartışmalar olmadan, Ekim 1998'deki Parlamento ülkenin Temel Yasası'nda bir dizi değişiklik yapmıştır. Bu değişikliklerin asıl amacı pratik olarak bir şeye indirgenmiştir - mevcut Cumhurbaşkanının gücünün korunması ve konsolidasyonu.

Aşağıdaki değişikliklere izin verilir:

- Ocak 1999 için erken cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılması (Aralık 2000 yerine);

- Başkanlık otoritesi süresini 7 yıla kadar uzatmak (önceden var olan 5 yıl yerine);
- başkan adayları için yaş sınırının üst sınırının kaldırılması (daha önce 65 yıl);
- Başkanın pratik olarak herhangi bir sayıda seçmen tarafından seçilmesini mümkün kılar; çünkü seçmenlerin en az yüzde ellisinin oylamasına katılma gereğini iptal ederek, Parlamento seçimlerin geçerli olarak tanınması için başka bir alt sınır oluşturmadı;

Haziran 2000’de, Başkan’ın kontrolünde olan Parlamento, ilk cumhurbaşkanı ile ilgili olarak, Nursultan Nazarbayev’e daha da büyük yetkiler veren ve ülkesinin yaşamının sonuna kadar ülkeyi yönetme hakkını veren bir yasa çıkardı (Байтмағамбетов, 2002).

Kazakistan'da devlet dalları arasında bir denge yoktur. Bütün güce sahip olan ve iktidarda olduğu süre boyunca eylemlerinden sorumlu olmayan bir Başkan var. Başkan, Parlamento ve Bakanlar Kurulunu hemen hemen her zaman feshedebilir, ancak kimse sorumsuz Başkan'ı görevden alamaz. Kazak cumhurbaşkanının elindeki korkunç güç konsantrasyonu, genel olarak kabul edilen demokratik ilkelerle tamamen çelişmektedir.

Kazakistan'da, yürütme organlarını kontrol etmenin yanı sıra optimal ve adil yasaları geçirebilecek güçlü ve yetenekli bir Parlamento yoktur. Başkan Parlamento’yu istediği zaman sona erdirebilir. Bakanlar Kurulu yasaları hazırladığında benzersiz bir durum ortaya çıktı ve Parlamento yalnızca bunları görüşebilir. Aynı zamanda, Parlamento Bakanlar Kabinesini tek başına dağılmadan da kontrol edemez. Kabine'nin kendisi yalnızca Başkan'a tabidir (Сапарғалиев, 2007: 209).

2.3. Özbekistan Cumhuriyeti'nin siyasi sistemi

Özbekistan Cumhuriyeti, gelişmiş bir sivil topluma sahip yasal bir demokratik devlet inşa etme yolunun başlangıcındadır. “Şimdi anlama ve karar verme zamanıdır: ne tür bir devlet inşa ediyoruz? Devletimiz nasıl olmalı?Devletin yeni demokratik toplumu şekillendirmedeki rolü nedir?”

- Cumhurbaşkanı İ.A.Kerimov vurguladı (Керимов, 1995 : 7). Bu açıdan bakıldığında, Özbekistan'ın ortaya çıkmakta olan siyasal sisteminin siyasal, yasal ve sosyo-felsefi anlayışı sadece teorik değil, aynı zamanda pratik bir görevdir.

8 Aralık 1992'de, Özbekistan Cumhuriyeti Yüksek Konseyi'nin 11. oturumunda, bağımsız bir devletin politik imajını oluşturan Anayasa kabul edildi. Anayasa hükümlerine göre, “Özbekistan egemen bir demokratik cumhuriyettir”, böylece, bazı uzmanların Orta Asya'daki Post-Sovyet devletlerinde mümkün olan tek şey despotizmin olması fikirlerine rağmen, totaliterlik, partokrasi ve diktatörlük, ülkenin siyasi yapısının bir biçimi olarak yasal düzeyde reddedilir (Жумаев, 1996: 12). Anayasanın 10. Maddesi “Özbekistan halkı adına yalnızca seçilen Oliy Majlis ve Cumhurbaşkanı¹ konuşabileceğini” öngörmektedir (Ö.C. Anayasası, 1994: 12). Özbekistan halkı adına toplum, siyasi parti, halk derneği, hareket veya bireyler konuşamaz”. Bu yolla herhangi bir katmanın tüm nüfus adına, özellikle İslami dini gruplar veya milliyetçi dernekler adına hareket ederek iktidara gelme girişimi önlendi. Uzmanlara göre, bu anayasa normu Özbekistan'da siyasi istikrarın korunmasına izin verdi.

Kabul edilen Anayasaya göre, Özbekistan'da en yüksek devlet temsilci kuruluşu Oliy Majlis ile bir başkanlık cumhuriyeti kuruldu. Parlamento,

¹"Başkan" deyimini, anayasadaki "prezident" karşılığı olarak kullanılmıştır.

bölge seçmenleri tarafından çok partili seçim esasında beş yıllık süre için seçilen milletvekillerinden oluşur.

Ülkenin Aralık 1992'de kabul edilen anayasasına göre, Özbekistan, cumhurbaşkanlığı hükümet biçimiyle demokratik bir cumhuriyettir. Cumhuriyetin en yüksek memuru cumhurbaşkanı olup, beş yıllığına genel gizli oylama ile seçilir. Aralık 1991'de, Özbekistan'daki ilk cumhurbaşkanlığı seçimlerinde İslam Karimov devlet başkanlığına seçildi. 1995 referandumunda, Karimov'un yetkileri 2000 yılına kadar çoğunluk oyuyla uzatıldı. 2002 yılında, referandum sonrası cumhurbaşkanlığı süresi beş yıldan yedi yıla çıkarıldı, ancak 2011 yılında Senato anayasada değişiklik yaparak yetkileri beş yıla indirdi. İslam Karimov, 2007 ve 2015'te devlet başkanlığına tekrar seçildi.

Özbekistan'da en yüksek devlet temsilci yasama organı meclis - Oliy Majlis'tir. 2002 referandumundan sonra parlamento tek meclisli'den çift meclisli'ye çevrildi. Üst meclis Senato, üyeleri her beş yılda bir bölgesel temsilci organlarının (her bölgeden ve ayrıca Taşkent ve Karakalpakistan Cumhuriyeti'nden altı kişi) milletvekili arasından seçilmektedir. Ayrıca, 100 senatörden 16'sı başkan tarafından en saygın vatandaşlar arasından şahsen atanmaktadır.

Parlamentonun alt meclisi, Oliy Majlis'in her beş yılda bir halk oylamasıyla seçilen yasama meclisidir (Okmen & Şeker, 2013).

Yürütme yetkisi başbakan başkanlığındaki bakanlar kurulu tarafından kullanılır.

18 Ekim 1999'da, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Komisyonu Başkanı, Temsilciler Meclisi üyesi Christopher Smith, ülkede oy hakkının kısıtlanması, medyanın sansürlenmesi, Hristiyanların ve Müslümanların zulmü ile ilgili açıklamalar getirerek, Özbekistan'ın "Cumhurbaşkanı Karimov'un altında, eski Sovyetler Birliği'nin yeni bağımsız ülkeleri

arasında en baskıcı olanlardan biri olduğundan bahsetti (<https://www.svoboda.org>, 13.03.2019).

Pek çok faktöre bağlı olarak, modern Özbekistan'ın politik rejimi sadece yasal açıdan demokratik olarak tanımlanabilir, ancak gerçekte istikrarlı otoriter-klan özelliklerine ve siyasi kurumculuğun unsurlarına sahip bir sistemdir. Genel olarak, otoriterlik Özbek toplumunun geleneklerine dayanır, Özbekistan'da hiçbir zaman Avrupa anlamında demokrasi olmadığını ve doğu despotizminin ideolojisinin toplumun dünya görüşü ile birleştiğini hatırlamaya değer.

Özbekistan'ın siyasi rejimindeki otoriter eğilimlerin güçlendirilmesi, yetkilerin yeniden dağıtılmasının yürütme organına ve özellikle de Başkan'a açıkça eğilimli olduğu Anayasanın kendisi tarafından belirlenir. Anayasanın 89. maddesine göre, “Özbekistan Cumhurbaşkanı, Özbekistan Cumhuriyeti’nin devlet ve yürütme yetkisi başkanı olduğunu hatırlamakta fayda var. Özbekistan Cumhurbaşkanı aynı zamanda Bakanlar Kurulu Başkanıdır” (Ö.C.Anayasası, 1994: 54).

Böylece, diğer devlet dalları tarafından devlet başkanı politikası üzerinde gerçek bir etki yoktur. Ayrıca, 95. maddeye göre, Oliy Majlis, Cumhurbaşkanının Anayasa Mahkemesi ile istişare edilerek kabul edilen kararı ile çözülebilir. Bundan görülebileceği gibi, devlet başkanı olarak cumhurbaşkanı daha yüksek bir pozisyona sahiptir (Ö.C.Anayasası, 1994: 95).

2.4. Türkmenistan Cumhuriyeti’nin siyasi sistemi

Türkmenistan'ın 27 Ekim 1991 tarihli Bağımsızlık Bildirgesi, devletin siyasi sisteminin geliştirilmesi için temel bir unsur olan Anayasa ve 18 Mayıs 1992'de kabul edilmesinin bağımsızlık statüsünü pekiştirdiği

genel bir strateji tanımladı. 1992 anayasasına göre, Türkmenistan demokratik, yasal ve laik bir devlettir. Hükümet şekli - cumhurbaşkanlığı cumhuriyeti. Türkmenistan Cumhurbaşkanı, Türkmenistan'ın en yüksek memuru olan devlet ve yürütme yetkisi başkanıdır ve Türkmenistan'ın ulusal bağımsızlık ve tarafsızlık statüsünün, toprak bütünlüğünün, anayasanın gözetilmesi ve uluslararası anlaşmaların garantisidir. Türkmenistan'daki anayasa sürecinin özel bir özelliği, ülkenin anayasa taslağını tartışmak için bir kampanya başlatmamış olması (hatta resmi olarak); Ana yasa, kurumsal özellikleri gereği eski Sovyet sisteminin kurumu olan ülkenin Yüksek Sovyeti tarafından kabul edildi (Yüksek Kurul, 1990 yılında seçildi). Anayasanın kabulüne ilişkin referandum yapılmamıştır(Ataeva,2002).

Anayasanın değiştirilmesi, “Halk Mesleheti'nin yerleşik üye sayısının en az üçte ikisinin oy kullanması durumunda” kabul edildiği kabul edilen bir yasa ile mümkündür. Kabul edilen yasa daha sonra başkan tarafından imzalanır. Anayasa yasalarını kabul etme prosedürünün (anayasa değişikliği dahil olmak üzere veya bazı hükümlerin yorumunu önemli ölçüde değiştirmek de dahil olmak üzere) çok basit ve sıkça uygulandığı (son yıllarda Temel Kanunun en önemli hükümlerinin özünü gerçekten değiştiren bu tür yasaların kabul edildiği) belirtilmelidir. En son değişiklikler ve önemli anayasa yasaları 2003 yılında kabuledildi. Anayasanın 4'ünde hükümet, birbirlerini dengeleyen bağımsız hareket eden yasama, yürütme ve yargı makamları olan Halk Mesleheti bölünmüştür. Bununla birlikte, uygulamada yürütme organı sadece egemen olmakla kalmaz, aslında diğer iktidar dallarının birçok işlevini de yerine getirir. Yetkili makamların ayrılmazlığı, yürütme ve yasama organları arasındaki ilişkilerde özellikle belirgindir - taslak yasaların

hiçbiri, devlet başkanı ile devlet başkanı ve silahlı kuvvetler komutanı olan başkanın onayı olmadan yasa kuvveti alamaz.

Türkmenistan'daki en yüksek devlet gücü ve yönetimi, Türkmenistan Devlet Başkanı Majlis, Bakanlar Kurulu ve Yüksek Kazyet tarafından yürütülmektedir.

Halk Mesleheti şunları içerir: başkan; Başsavcı, Yüksek Kazyet'in başkanı, Genelkurmay Başkanı, kabine üyeleri, velayat khyakims ve Aşkabat kentinin hakim milletvekilleri; halk vekileri; parti liderleri, gençlik örgütleri, sendikalar, kadın sendikaları, “Kalkış” ulusal hareketinin üyeleri, devlette kamu kuruluşlarının liderleri, Türkmenistan yaşlılarının temsilcileri; Halk Mesleheti 2507 üyeden oluşmaktadır. Anayasanın 47 maddesinde Halk Mesleheti, Majlis'in yetkilerini sonlandırabilir. Bu organın yetkileri oldukça geniştir ve bunlara ek olarak, diğerlerinin yanı sıra: Türkmenistan Anayasası'nın kabulü, anayasa kanunları, bunlara değişiklik ve ekleme yapılması; Türkmenistan'daki Merkez Seçim ve Komiserler Komisyonu'nun oluşumunu değiştirmek; ulusal referandumların yapılmasına karar vermek; Türkmenistan'da cumhurbaşkanlığı seçimlerinin atanması, Majlis milletvekilleri, Halk vekilleri ; Türkmenistan devlet sınırının ve idari-bölgesel bölünmesinin değişmesi; Bireysel yasadışı eylemlerin ihanet etme eylemi olarak ilan edilmesi, faillerin anavatanlarına hainler gibi davranmalarına mahkum ve mahkum edilmiş olmaları ve bunların ömür boyu hapis cezası şeklinde istisnai bir ceza verilmesine izin verilmesi konusunun çözülmesi.

Türkmenistan'da, iktidarların ayrılığını ilan eden bir anayasanın varlığına rağmen, yürütme gücü aslında diğer iktidar dallarını da uygular (yürütme gücünün temsilcileri, parlamentonun kendisinden daha fazla etkiye sahip olan Halk Mesleheti'ne açıkça hakimdir), ulusal gündemini ve politik

davranışını etkilemektedir. Ülkede gelişen Türkmenbaşı'nın kişilik kültürü, yönetici koluna mutlak bir nitelik kazandırıyor. Başkanın başkanlık ettiği (atandığı) Bakanlar Kurulu tüm yürütme organlarını yönetir. İçerdiği: 6 başkan yardımcısı ve 18 bakan (bazıları aynı zamanda başkan yardımcısı statüsündedir). Hükümetin yapısında aşağıdaki bakanlıklar bulunmaktadır: tarım, iletişim ve ulaştırma, yapı malzemeleri endüstrisi, kültür, savunma, ekonomi ve finans, eğitim, enerji ve sanayi, çevre koruma, sağlık ve tıp endüstrisi, içişleri, adalet, ulusal güvenlik, petrol ve gaz, maden kaynakları, sosyal güvenlik, tekstil endüstrisi, ticaret ve dış ekonomik ilişkiler, su kaynakları.

(<http://www.mfa.gov.tr>, 17.03.2019)

Anayasa, ülkede iki yasama organı kuruyor: Halk Konseyi ve Majlis (parlamento).

Anayasanın 61. Maddesine göre Majlis, Türkmenistan devlet yasama organıdır. Bölgesel ilçe tarafından seçilen ve yaklaşık beş yıl boyunca yaklaşık eşit seçmene sahip 50 milletvekilinden oluşur. Mejlis bağımsız olarak seçimin doğruluğunu ve milletvekillerinin yetkilerini belirler, milletvekilleri arasından seçim yapar, milletvekili Mejlis'in başkanını seçer, komisyonlar ve komisyonlar oluşturur. Anayasa, Mejlis'in, onay meselesini müteakip zorunlu olarak göz önünde bulundurulması şartı ile belirli konularda kanun çıkarma hakkını Türkmenistan Devlet Başkanına devretmesine izin vermektedir. Yasama hakları Mejlis'in münhasır yargı yetkisindedir: 1) ceza ve idari mevzuat; 2) yasal işlem. Mejlis'in yetki alanı: 1) kabul edilme, yasaların yorumlanması, değişikliklerin getirilmesi, bunların uygulanması üzerindeki kontrollerin uygulanması; 2) kabine faaliyet programının onaylanması konusunun dikkate alınması; 3) Türkmenistan devlet bütçesinin onaylanması ve yürütülmesi ile ilgili raporun dikkate

alınması; 4) seçimlerin kontrol ve gözlemlerinin organizasyonu; 5) Türkmenistan Devlet Başkanının önerisinde, İçişleri Bakanı, Adalet Bakanı, Başsavcı, Baş Kazyetenin başkanının atanması ve görevden alınmasına ilişkin soruları dikkate alarak; 6) devlet ödülleri kurulması, devlet ödülleri Türkmenistan devlet başkanına verilmesi, kendisine fahri unvanlar, askeri rütbe ve ayrımlar verilmesi; 7) Devlet makamlarının ve idarenin düzenleyici faaliyetlerinin anayasaya uygunluğunun belirlenmesi; 8) Meclis'in anayasa ve kanunların yetkileriyle ilgili diğer konular.

Mejlis'in çalışmaları, toplantı şeklinde yapılan oturumların yanı sıra Mejlis'in cumhurbaşkanlığı toplantıları, Mejlis'in komisyonları şeklinde yürütülmektedir. Mejlis sonbahar ve ilkbahar seansları için yıllık olarak toplanır.

Türkmenistan'da yasama organlarının asıl rolü az; ağırlıklı olarak Türkmenbaşı başkanlığındaki yürütme organı tarafından uygulanan politikaları meşrulaştırıyorlar ve çok nadiren yasama girişimleri ortaya çıkıyor. Türkmenistan yargı sistemi, Yüksek Kazyet (mahkeme) ve alt bölge bölgesel ve ilçe Kazyet'ten (mahkemeler) oluşmaktadır.

Bu mahkemelerin Kazy (hakimleri) beş yıllığına atanır ve cumhurbaşkanı tarafından görevden alınır.

Senata göre, yargıçlar "bağımsızdır, yalnızca yasalara tabidir ve içsel inançla yönlendirilir". Kazy'nin faaliyetlerine herhangi bir partiden müdahale etmek kabul edilemez ve yasalara göre sorumluluk gerektirir. Kazy'nin dokunulmazlığı kanunla garanti altına alınmıştır. Ancak, hâkimlerin haklarının ortadan kaldırılabilirliğinin bir teminatının bulunmaması (eylemleri yasaların dışında değilse) bir priori yargıyı yürütmenin dikey yapısına bağımlı kılar.

Yüce Kazyet'in işlevleri, alt mahkemeler için genel kurallar ve yasal işlem biçimleri oluşturmaktır. Türkmenistan yargı sisteminde, anayasaya uyulmasını izleyen, yasaları yorumlayan ve “bir bireyin ve vatandaşın haklarının güvence altına alınmasının güvencesi altında” olacak bir Anayasa Mahkemesi yoktur. Halk Mesleheti - Anayasa yorumlama işlevleri en yüksek temsilci organına emanet edilmiştir. Bütün bunlar birlikte, yargı sistemini yürütme organının alt bir kolu haline getirerek, sistematik bir hukuk, siyasi ve medeni hak ve özgürlük ihlaline yol açar. Anayasa Mahkemesinin yokluğu, Anayasa'daki çelişki ve boşlukların, genel olarak etkinliğinin ve tüm Türkmen mevzuatının objektif bir değerlendirmesine izin vermez (<http://www.hyno.ru>, 17.03.2019).

2.5. Kırgızistan Cumhuriyeti'nin siyasi sistemi

Kırgızistan, yeni siyasi sisteme geçişte çok zorluklarla karşılaştı. Kırgızistan'da Nisan 2010 olaylarından sonra geçen süre, “çözülme” dönemi ve Kırgızistan'daki demokratik değerlerin restore edilmesini amaçlayan bir sonraki “demokratikleşme dalgasının” başlangıcı olarak nitelendirilebilir.

Aynı zamanda, ülkedeki “yeni demokrasi”, nüfusun temel medeni haklara sahip olduğu “yönetilen” bir demokrasinin kendine özgü doğasını korumaktadır. Bu şartlarda devlet hâkim güç olmaya devam etmektedir.

2010'daki siyasi krizin sonucu, yeni Anayasanın geliştiricilerinin de belirttiği gibi, Kırgızistan'ın parlamento cumhuriyeti ilan edilmesi idi. Aslında, karışık bir parlamenter-cumhurbaşkanlığı cumhuriyeti kuruldu, çünkü devlet başkanına bir dizi dönüm noktası gücü atandı. Özellikle, Cumhuriyet Başsavcısının ve milletvekillerinin, kolluk

kuvvetleri başkanları ve onların vekillerinin TBMM ile koordineli olarak atanması, Merkez Seçim Komisyonu üyelerinin üçte birinin adayların tanıtımı, Merkez Seçim Komisyonu'nun üyelerinin üçte birinin, Ulusal Banka ve Muhasebe Odası başkanının, Jogorku Keneş'in (JK)² onayına gönderilmesi, oda başkanının, vekillerinin ve yönetim kurulu üyelerinin atanması. Ayrıca, Cumhurbaşkanı yasaları imzalar ve ilan eder; yasaları itirazlarla JK-ya geri verir, Silahlı kuvvetler komutanıdır, savunma konseyini yönetir, ülkenin iç kuvvetlerinin en yüksek emrini belirler, atar ve görevden alır. Cumhurbaşkanı, savaş, sıkıyönetim ve genel seferberlik ilan etme hakkını saklı tutar. Onun kararnameleri ve emirleri cumhuriyet arazisinin tamamı üzerinde bağlayıcı niteliktedir (K.C. Anayasası, 2010: 90-93).

Yeni hükümet, K. Bakiev'in aile-otoriter rejiminin devrilmesinden sonra kalan derin güç krizinin geçici olarak üstesinden gelebildi; ucuza satılan birçok stratejik devlet mülkünü iade edebildi; etnik çatışmayı çözdü; Kamu hizmetleri, vs. için tarifeleri azalttı. Aynı zamanda Kırgızistan'da devlet özyönetimi, yargı ve kolluk sistemleri, yerel özyönetim, sosyal ve ekonomik alanların sistemik bir değişikliği yoktur.

Kırgızistan'da hala sosyo-politik durumun istikrarsızlaştırılmasına katkıda bulunacak yolsuzluk, işsizlik gibi faktörler var. Yolsuzluk, daha önce olduğu gibi, iktidarın her kademesinde hüküm süren ciddi bir yıkıcı faktör olmaya devam etmektedir. İlan edilen yolsuzlukla mücadeleye rağmen, yolsuzluk hala devleti, adli kurumları, vergi sistemlerini, kolluk kuvvetlerini vb. başarıyla aşındırmaya devam etmektedir. Kısa vadeli siyasi kazanım uğruna meydana gelen anayasa ve mevzuatta sık sık yapılan değişiklikler olumlu bir sonuç vermez (Асанбеков, 2012: 11).

²Kırgızistan parlamentosunun kendi dillerindeki ismi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK CUMHURİYETLERİNDE SİYASİ SİSTEMİN SORUNLARI VE PERSPEKTİFLERİ

3.1. TÜRK CUMHURİYETLERİNİN SİYASİ MODELLERİNDE İSLAM VE “TAKLİT DEMOKRASİSİ” PROBLEMİ

Orta Asya'daki Türk devletlerinin en önemli iç politik sorunlarından biri ideolojik ve dini radikalizmin yayılmasıdır. 2007'de ABD ulusal güvenlik direktörü John Negroponte, yıllık raporunda Orta Asya ülkelerindeki baskı, siyasi durgunluk ve yolsuzluğun "radikal İslami duyguların ve hareketlerin" gelişimi için verimli bir zemin yarattığını belirtti (<https://www.swp-berlin.org>, 20.02.2019). Bölgede en az üç terör büyük örgüt var: Özbekistan İslami Hareketi, Hizbut Tahrir ve Tablighi Cemaat.

Bölgedeki durumun gerçek gelişimi, yerel liderlerin İslamcılığın yayılmasında mücadeledeki başarılarla ilgili ifadeleriyle ciddi biçimde çelişmektedir. Bölgenin tüm ülkelerindeki siyasal sistemlerin istikrarı büyük ölçüde devlet başkanının yetkisine dayanmaktadır. Bu sadece "totaliter" Türkmenistan ve Kırgızistan için değil, aynı zamanda tamamen "ilerici" bir Kazakistan için de geçerlidir. Yolsuzluk, rüşvet, kabilecilik, Orta Asya Türk devletlerinin çoğunluğunun devlet sistemlerini yırtıp parçaladı. Bütün bunlar, toplumun en geniş kesimlerindeki otoritelere karşı hoşnutsuzluğa ve rahatsızlığa neden olmaktadır (Свечников, 2010: 162).

Dolayısıyla, Orta Asya koşullarında, radikal İslam'a bağlılık, nüfusun bazı kesimleri için, yetkililerin yetersizliğine, tahakkümüne ve sosyal sistemin az gelişmesine karşı bir protesto şeklidir.

Modern dünyanın politik sistemlerinin tüm muazzam çeşitliliğinin yanı sıra, bu sistemlerin en baskın, en yaygın iki türü hakkında konuşabiliriz. Bunlar, öncelikle, en gelişmiş ülkelerde sıkıca kurulmuş ve daha az gelişmiş ülkelerde de var olan gerçek demokrasi sistemleridir. İkincisi, “yönetilen” veya “taklit” demokrasi sistemleri, yani başkanların kişisel gücünün rejimlerine dayanarak, çoğu BDT ülkesinde ve diğer birçok ülkede var olan yasal ve demokratik biçimlerde kamufle edilmiştir (Przeworski, 2015: 43).

“Taklit demokrasiler” sistemleri, diğer türlerdeki demokratik olmayan sistemlerden - geleneğe dayalı anayasal monarşilerden, orduya dayanan ve demokratik kamuflaj olmadan yapabilecekleri açık diktatörlüklerden ve demokratik kamuflajın en aza indirilebileceği totaliter sistemlerden farklıdır, demokrasinin alternatifi olan kendi ideolojilerine güvenmektedirler.

Günümüzde, “taklit demokrasiler” demokratik olmayan siyasi rejimlerin ana tipidir ve onların geniş yayılması bazı genel önkoşullarla ilişkilendirilmelidir. Modern dünyada, demokrasiye alternatif olabilecek sosyal yapı modellerini öne süren “ciddi” ideolojiler artık mevcut değil. Demokratik olmayan bir sistemin haklı çıkmasını sağlayabilecek ideolojilerin yokluğu ve bazı demokratik fikirlerin ve ilkelerin genel olarak yayılması, bütün toplumların işleyişi özel bir kültürel önkoşullar veya yüksek düzeyde sosyal ve kültürel gelişim gerektiren demokrasi koşullarında yaşama kabiliyetinin olması anlamına gelmez (Burdeau, 1964: 65).

Eğer belli bir norm kabul ediyorsanız, ancak onu takip edemiyorsanız, o zaman kendinizi ve başkalarını kandırarak bu normlara uyumlu olduğunuzu göstermeye başlarsınız. Toplumda demokrasiye ideolojik bir alternatif yoksa ve gerçek demokrasinin kültürel ve psikolojik önkoşulları mevcut değilse, Post-sovyet alanda yalnızca demokrasiyi taklit eden demokratik olmayan rejimlerin oluşması için koşullar ortaya çıkmıştır. Bu tür koşullar Sovyet cumhuriyetlerinin toplumlarında Sovyet sonrası gelişimlerinin başlangıcında vardı.

Komünistten post-komünist sistemlere geçiş sırasında, Sovyet cumhuriyetinde demokrasi fikirlerinin pratik olarak hiçbir alternatifi mevcut değildi. Komünist ideolojinin kendisi, belirli demokratik düşünce ve ilkelerin halkın bilincine dahil edilmesini destekledi. Gücün “insanlardan” geldiği, seçilmesi, “insanlara hizmet etmesi” gerektiği, toplumun bir anayasaya, seçimlere ihtiyacı olduğu düşüncesi SSCB halkı için bir aksiyomdu.

Sovyet hükümetinin yıkılması, resmi Sovyet demokrasisi kurumlarını gerçek demokratik içerikle doldurarak demokrasiye geçme girişimi anlamına geliyordu. İlerleyen yıllarda demokrasiye ideolojik alternatifler ortaya çıkmadı ve BDT ülkelerindeki cumhurbaşkanlarının ve muhaliflerin ideolojik mücadelesi demokratik bir “söylem” çerçevesinde ilerlemektedir. Aslında, BDT'deki otoriter rejimler için tek ideolojik gerekçe Haydar Aliyev, Askar Akayev, Nursultan Nazarbayev, Saparmurat Niyazov tarafından “ülkelerimizin” tam teşekküllü demokrasiye hazır olmadığını ve demokrasiye doğru gittiğine dair, ve bu nedenle Batı standartlarının bu ülkelere uygulanması ve kalkınmaya acele edilmesi arızaya yol açabildiği hakkında söylemleriydi. BDT ülkelerinin hiç bir yöneticisi demokratik meşruiyetten vazgeçmeyi düşünmemişti bile (<http://dmitriyfurman.ru>, 04.03.2019).

Demokratik “söylem”in evrensel karakteri, gelişimin demokratik olmayan doğası ile, demokratik ilkelerin kabûlü ise onların benimsenememesiyle birleştirilir.

BDT’nin Türk Müslüman ülkeleri için, Türkiye örneği belli bir demokratikleşme modeli rolünü oynamaktadır, ancak Türkiye örneği istikrarlı ve gelişmiş bir demokrasinin örneği değildir ve diğer Müslüman ülkelerin modelleri Türk modeliyle rekabet etmektedir (Примаков, 2012: 62). Kültürel olarak, tüm BDT ülkeleri büyük ölçüde Rusya’ya bağımlıydı ve hiçbir şekilde demokratik kalkınmanın bir örneği olarak hizmet edemezdi.

Doğal olarak, demokrasinin yenilikçiliği, demokratik deneyim eksikliği (ya da Rusya’da olduğu gibi, önceki başarısızlıkla ilişkili travmatik deneyimin varlığı) ve ilgili ülkelerdeki başarılı demokrasiye dair net örnekler demokrasiye geçidi zorlaştırmaktadır. Ancak bu süreç, zaman zaman diğer ikisiyle de çok zor geçişlerle çakıştığı gerçeğiyle daha da karmaşıklaşmıştı. Birincisi, sosyalist bir ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş. Sosyalizm altında yaşayan ikiden fazla nesil için, piyasa kurumlarının ve özel mülkiyetlerin alışkanlıkları neredeyse kaybedilmiştir. Bu nedenle, piyasa ekonomisine geçiş BDT ülkeleri için neredeyse demokrasiye geçiş kadar görülmemiş bir görevdi.

İkincisi, bu, Sovyet imparatorluğundan, modern ulusal devletlere geçiş (yine, Rusya’da İç Savaş sırasında ulusal devlet yaratma alanında başarısız girişimlerinden bahsetmesek). Buna SSCB’nin çökme hızını ve bu çökmenin psikolojik hazırlıksızlığını eklersek, BDT halklarının 1991 yılında kendilerini suya atılan ve daha önce hiç yüzmeyen insanların pozisyonundan uzak olmayan bir durumda bulunduğunu anlayabiliriz. Yüzmeye ve çabalamaya ihtiyaç duyulduğunu fark etse bile, bu tür

insanların çok fazla gereksiz ve telaşlı hareketler yapacağı ve kolayca panik ve umutsuzluğa kapılabileceği açıktır.

Otoriter rejim kurulduğunda, yetkililer, toplumlarındaki gerçek süreçleri gözden kaçırıyorlar. Seçimler ritüel ve kurmacaya dönüştüğünde ve medya kontrol altına alındığında, toplumun havasıyla ilgili düzenli bilgi akışı kurur. Başkan, kendisi ve ülkesi hakkında kendi görüş ve düşüncelerini yansıtan bir ortam yaratıyor. "Kişilik kültleri" doğal olarak oluşur. Böyle bir kült Türkmenistan'daki en grotesk boyutları elde etti. Daha küçük çapta kişilik kültleri Nazarbayev, Karimov tarafından kuruldu. Alternatif olmayan güç rejimlerini yaratarak, başkanların kendileri bu “alternatifsiz” i açıklayan kendi özel niteliklerine içtenlikle inanmaya başlarlar. Cumhurbaşkanı için mevcut olan ancak kamuoyuna erişilemeyen, örneğin özel servisler tarafından temin edilebilecek bazı özel bilgiler, gerçeğin yalnızca çok özel ve sınırlı yönleriyle ilgilidir. Temel olarak, başkanlar toplum için kurdukları sistemin, aynı televizyonu izleyip aynı gazeteleri okuduklarında aynı çarpık bilgiyi kullanırlar. Yine, bu eğilimin en uç ifadesi istatistiklerin gerçeklikle çok az ya da hiç ilişkisi olmayan Türkmenistan'dır. Türkmenbaşı ona bakar ve memleketlerinin başarısından mutluluk duyar.

“Taklit demokrasiler” rejimlerinde yolsuzluk diğer demokratik olmayan rejimlerden daha büyük bir rol oynamaktadır. “Taklit demokrasisi” rejimleri “sistemik sahtekârlık” ile nitelendirilir, çünkü ilan edilen ilkelerin ve kabul edilen yasaların sistematik olarak ihlali ile ilgilidir. Sovyet sonrası ülkelerin başkanlarını demokratik kamuflaj kullanmaya ve güçlerinin demokratik meşruiyetine dikkat etmeye gerek duymayan geleneksel monarşilerden, askeri diktatörlerden ve yöneticilerden ayıran budur. Ancak böyle bir durum, cumhurbaşkanlarının kendi araçları ve seçkinlerle özel bir ilişki kurmasına neden olmaktadır. Cumhurbaşkanı,

seçim ve referandumlarda zaferini garanti etmesi gereken yerel otoritelere, siyasi muhaliflerine gerekli cezaları vermesi gereken hakimlere, teorik olarak muhalefete para verebilecek olan oligarşlere, kritik bir anda muhalefeti ezmeyi reddedebilecek generallere, muhalefetle gizli anlaşmaya girebilecek istihbarat servislerine bağımlı hale gelir (Шкель, 2015: 257).

Başkanlar destekçilerine rüşvet vermeye mecbur bırakılır. Yolsuzluk ve kriminalizasyon sistemik bir nitelik kazanır ve seçkinler bir mafya klan sistemine dönüşür. Ancak bu, devletin ve toplumun kontrol edilemezliğinin artması anlamına gelir. Yolsuzluk bütün devlet ilişkileri sistemini dağıtır. Paradoksal olarak, cumhurbaşkanının gücü ne kadar güçlüyse, o kadar az gerçek kontrolü vardır. Güçlü başkanın kararları, aparatın çıkarlarına aykırı gelirse, görmezden gelinir.

Taklit demokrasi rejimlerinin çöküşü er ya da geç kaçınılmazdır. Ancak bu düşüşün sonuçları farklı olabilir. Rejimin çöküşü, gerçek tarihte iç içe geçmiş, ancak analitik olarak ayırt edilmesi gereken iki tür süreçten kaynaklanmaktadır. Bu, ilgili nedenlere bağılı rejimin çöküşü süreci, ve rejimin çerçevesine artık sığmayan toplumun gelişim sürecidir. Rejimin çöküşü öncelikle toplumun gelişimi gerçeğinin bir sonucu olarak ortaya çıkarsa, bu demokrasinin kurulmasına yol açar (Шкель, 2015: 301).

3.2. TÜRK CUMHURİYYETLERİNİN SİYASİ SİSTEMLERİNİN MODERNİZASYONU PERSPEKTİFLERİ

Demokrasinin gelişimindeki gelenek eksikliği, mevcut gerçeklerde açık, net, demokratik eylemler ve ulusal kalkınma stratejileri benimseyerek telafi edilmelidir. Türk devletlerindeki bu süreç, ne yazık ki, her zaman tutarlı ve demokratik bir şekilde ilerlemez, bu da ülkenin rasgele kamu ve özel çıkarlar arasında bir denge aradığını göstermektedir.

Yukarıdakilerin ışığında, mevcut tarihsel anın ana sorunlarından biri olan devlet, toplum ve birey arasında gelişen mevcut patron-müşteri ilişkilerini temelden değiştirmek gerekir. Bugünün perspektifinden bakıldığında hiçbir üst düzey yetkili, hatta anayasa demokrasinin garantörü olamadığı aşikardır. Böyle bir garant demokratik bir siyasi sistem, gerçek parlamentarizm ve çok partili bir sistem, serbest ve düzenli olarak yapılan seçimler olabilir. Kendi aralarında rekabet eden gerçek ideolojik partilerin varlığı, seçmenlere güç yapıları oluşturma ve devleti oy vererek yönetme sürecine katılma fırsatı verir.

Post-Sovyet devletlerin siyasi kurumların dengesiz doğası, yeni bir sosyo-politik ortamda işleyiş ve etkileşimde bulunma deneyiminin yetersizliği nedeniyle, hangi faktör ve koşulların, siyasi ve sosyal kurumların ve yapıların bu sistemi demokratik hale getirdiği, siyasi elitlerin diğer hükümet şubeleriyle oranına dair bitmeyen tartışma konusu olur (<http://www.lib.csu.ru>, 18.03.2019).

Başka bir deyişle, siyasal sistemin anayasal modelin etkinliğini belirlemedeki rolü, demokratik bir toplum oluşturma süreci ve vatandaşların siyasal sosyalleşmesi üzerindeki etkisi güncellenmektedir. Bununla birlikte, Türk cumhuriyetlerinde bu konularda var olan bilgi eksikliği, ülkelerin gerçek demokrasiye geçişi ve Türkiye gibi gelişmiş devletlerdeki gibi etkili bir siyasi sistem oluşturmak için profesyonel yönetim için önemli ön şartlar yaratan ciddi bir engeldir.

Büyük ölçüde sorun, modern politik süreçte, bir dizi Türk devletinin gerçek politik uygulamanın gerekli bileşenlerinin çoğunun eksik olmasıdır. Örneğin, gerçek parti ve siyasi elitler, yönetici sınıfı ve siyasi grupların rekabetini meşrulaştırmak için demokratik bir uygulama yoktur.

Türk devletlerinin siyasi sisteminin modernleşmesinin aşağıdaki hedefleri olmalıdır:

- 1) egemenliğin sağlanması - dış güçlerden göreceli bağımsızlık ve diğer ülkeleri etkileme becerisi;
- 2) stratejik istikrar - iç savaş, ayrılıkçılık, siyasi ayaklanmalar ve ayaklanmalar olmadan mevcut seküler, demokratik, çok ırklı devletin korunması;
- 3) iktidar değişikliğini ve seçkinlerin etkileşimini sağlamak - seçkinlerin çatışmalarının kesinlikle yasal yoldan yürütülmesi, seçkinlerin iktidarda dönmesini sağlamak;
- 4) ülke rekabetçiliğinin korunması ve geliştirilmesi - bölgede üstünlüğün sağlanması;
- 5) bölgesel entegrasyon derneklerinde ve özellikle Ortak Ekonomik Alan'da ülke ve siyasi elitlerin güçlendirilmesi.

Her şeyden önce, parti politik sistemindeki en zayıf halka olarak ülkenin parti alanı değişmeli. Uygulamada, tpartiler siyasi sistemin ana konuları ve devletle eşit düzeyde nesneler haline gelmelidir. Siyasi süreçlerin tam katılımcıları olmalı ve nüfusun politik olarak aktif kısmını dahil etmelidirler.

Partilerin evrimi aşağıdaki yolu takip etmelidir:

- 1) aktif destekçilerin çekirdeğinde artış;
- 2) her düzeyde bütün seçimlere ve siyasi kampanyalara katılım;
- 3) kampanyalar arasında nüfusla aktif çalışma;
- 4) partinin ilgisini çeken konular üzerinde çalışmak;
- 5) koşullara bağlı olarak değişmeyen net bir ideoloji;
- 6) meslektaş yönetimi - parti aktifinin görüşünü dikkate alarak;
- 7) bloklar ve siyasi ittifaklar yaratma yeteneği;

8) sürekli tartışmalar ve bilgi alanına katılım (<https://tengrinews.kz/>, 17.02.2019)

Ayrıca, partilerin her biri tarım, imalat, kültür vb. alanlardan birine odaklanmalıdır. Genel olarak, böylece net bir sorumluluk dağılımı olur. Partiler, devletin sosyal siparişini alabilmeli ve bunu yerine getirebilmelidir.

Türk cumhuriyetlerinin siyasi sisteminin gelişimi için en uygun yönler aşağıdaki gibidir:

- 1) ülkedeki tüm siyasi güçlerin parti biçiminde siyasi konularının alınması ve siyasi mücadelenin kamuya açık ve yasal bir ana akım haline çevrilmesi;
- 2) ülke içindeki durumu istikrara kavuşturan, iç ve dış baskıdaki çeşitli aşırı akımları önleyen faktörlerin ve yapıların güçlendirilmesi;
- 3) Türk cumhuriyetlerinin hem iç hem de dış kalkınma eğilimlerine karşılık gelecek olan siyasi yapının esnekliğini artırmak (Ибраимов et all., 2016: 7-8).

SONUÇ

Yıllarla süren şüphe, arayışlar, hayal kırıklıkları ve umutlar türk cumhuriyetlerini yeni bir jeopolitik duruma soktu ve bu devletler için ortaya çıkan sorunlar çok hızlı bir şekilde ve sadece kendi ülkelerinde veya bölgelerinde çözülemeyecek. Bu durum, mevcut durumu yeniden gözden geçirme, hem Orta Asya bölgesi, hem genellikle türk cumhuriyetleri, hem de yeni uluslararası ilişkiler sistemi çerçevesinde çabaları bir araya getirme temelinde zorluklarının giderilmesinin araştırılması ihtiyacını yarattı.

Yeni bağımsız devletlerin bazı gelişimlerini özetleyerek, asıl görevi çözmeyi başardıkları söylenebilir: egemenliklerini ve toprak bütünlüğünü güvence altına almak.

Türk devletlerinin ulusal kalkınma modeli dört ana sorunun çözümünü gerektirir:

- ilk önce, güçlü bir ulusal politik devlet yapısının oluşumu;
- ikincisi, yeni bir halkla ilişkiler sisteminin kurulması;
- üçüncüsü, çeşitli mülkiyet biçimlerinin bir arada bulunması temelinde ekonomik dönüşümün tamamlanması;
- dördüncüsü, uygun bir adli yasal kurumun oluşturulması.

Orta Asya türk ülkelerindeki temel siyasi istikrarsızlık faktörü, hükümet sistemlerinin, siyasi seçkinlerin ve ideolojilerin mevcut durumudur. Bölgedeki çoğu devletin sistemik sorunlarını ortaya çıkaran ortak noktalar vardır.

İlk sorun, büyük çaplı reformları gerçekleştirememekle ifade edilen verimsiz hükümettir. Bölgenin çoğu ülkesinde, yolsuzluğun yayılmasına ve toplumun zengin ve fakir olarak hızla ayrılmasına katkıda bulunan

resmi ve gayrı resmi (geleneksel) yönetim modellerinin bir araya gelmesiyle ilgili tipik sorunlar vardır.

Türk devletlerinin hükümet sisteminin, politik elitlerinin ve ideolojisinin ikinci problemi, çatışmaları üreten hükümetin kendisinin verimsiz yapısıdır. Ne yazık ki, çoğu Türk devletindeki seçkinler, yeni koşullara uyum sağlayamadılar. Bu nedenle, eylemleri büyük ölçüde, uzun vadeli hedefler üzerinde kısa vadeli hedeflerin önceliğine, yani ülkenin kalkınmasının stratejik hedefleri üzerindeki gücün korunmasına öncülük eden kapalı bir sistem kurulmasını amaçlamaktadır. Türk ülkelerinin çoğunda güç yapısının yetersiz kalmasının bir başka nedeni de, kendileri üzerindeki gücün yalıtılması ve seçkinlerin güncellenmesi için mekanizmaların bulunmaması ile karakterize edilmesidir. Seçkinlerin sürekli olarak yeniden toplanmasına (bunları güncellemeden) dayanmak, güç sisteminin geliştirilmesinde mevcut olumsuz eğilimlerin kaçınılmaz olarak korunmasına yol açmaktadır.

Üçüncü sorun, iktidara duyulan düşük güven düzeyidir. Bazı Orta Asya türk devletlerinde iktidara duyulan düşük güven düzeyi, medyanın sürekli izlenmesiyle de körüklenir, bu da ifade özgürlüğü sınırlamasına yol açmaktadır. Bu gibi durumlarda, toplum sadece ideolojik boşlukta değil, aynı zamanda bilgi boşluğundadır. Sonuç olarak, bölge devletlerinde her zaman yıkıcı siyasi ideolojilerin oluşma tehlikesi ortaya çıkmaktadır.

Dördüncü sorun, kendilerini yeniden üretme yetenekleri açısından geleceğe odaklanan sürdürülebilir bir siyasi sistemin olmamasıdır. Pek çok durumda, yetkililer bunun için kurumsal kaynaklardan ve prosedürel meşruiyet mekanizmalarından yoksundur. Genellikle, yönetici gruplar ve bir bütün olarak siyasi sistem uzlaşılammamaktadır. Başka bir deyişle,

yönetici grupların eylemlerinde yasal uzlaşma mekanizmalarının eksikliği mevcuttur.

Türk ülkelerinin siyasi sistemindeki beşinci sorun, azgelişmiş sivil toplum koşullarında, nüfusun geniş kitlelerinin siyasi sürece katılımının genellikle sınırlı olması ve karar alma sürecinin sivil katılım olmadan gerçekleşmesidir. Bu durum, Orta Asya rejimlerinin çoğunluğunun istikrarsızlığına yol açmaktadır. Orta Asya türk ülkelerinin iç politik alanlarındaki kendiliğinden ortaya çıkan çıkar gruplarının mücadelesinin bir sonucu olarak, belirgin intraelit kaymalar meydana gelmektedir. Bu süreçlerin etkisi altında, elit grupların çok kutuplu bir yapısının oluşumu süreci devam etmektedir. Sonuç olarak oluşan “gayrı resmi siyasi etki merkezleri”, siyasal süreçlerin gelişiminde kademeli bir rol oynamaya başlar. Bu “gayrı resmi etki merkezlerinin” çıkarlarını göz ardı etmek, Orta Asya ülkelerinin yönetici elitlerine tehdit oluşturabilir ve geçiş rejimlerinin sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkileyebilir. Son yılların tecrübesi bir dizi Orta Asya devletinde böyle bir siyasi gelişme senaryosunun oldukça gerçek olduğunu göstermiştir. Esasen radikal olan bu senaryo, Kırgızistan'da iki kez iktidar değişikliğine yol açtı.

Türk devletlerinde siyasal rejimlerin genel istikrarsızlığı temelde iki ana faktör ile bağlantılıdır: kimlik krizi ve geçiş döneminin iki temel değerinin çatışması - demokrasi ve milliyetçilik.

Yukarıdaki tüm sorunların zamanında çözülmemesi ve bunlara eşlik eden faktörlerin dikkate alınmaması durumunda, Türk ülkelerini sorunsuz bir şekilde daha istikrarlı siyasi sistemlere doğru dönüştürülmesi uzun zamandır mevcut rejimlerin gündeminde kalacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Belokrenitskii V.Ya., Naumkin V.V.(eds), History of the East, Vol.6
Moskva: Vostochnaya literature, 1995

Ceferov I., Azərbaycan Cumhuriyyəti Konstitusiyasının İzahı, Bakü,
Hukuk Edebiyyatı Yayınevi, 2004.

Eskeroğlu Z., Nesirov E., Azərbaycan Devlet ve Hukukunun Esasları,
Bakü, Qapp Poligraf Yayınları, 2003.

Georges Burdeau, Demokrasi – Sentetik deneme, Ajans Türk Matbaası,
Ankara, 1964, 113 sayfa

Sinan Ciddi, Kemalism in Turkish Politics, Routledge, 1st Edition, 2009,
208 pages

Ted C.Lewellen, Political anthropology: An introduction, Third edition,
Praeger, London, 263 pages

Князев, А.А. Государственный переворот 24 марта 2005 года в
Киргизии, Алматы, Бишкек, 2005. 250 с.

Кузембайұлы А., История Республики Казахстан. (Учебник для
ВУЗов). Астана, 1999 г., 330 с. (A.Kuzembayuly, History of the
Republic of Kazakhstan. (Textbook for universities). Astana, 1999, 330
p.)

Н.И.Матузов, А.В.Малько, Теория государства и права: учебник,
Юрист, 2004, 245 с. (N.I.Matuzov, A.V.Malko, Theory of State and
Law: Textbook, Yurist, 2004, 245 p.)

Примаков Е.М., Турция: новая роль в современном мире, Москва,
2012, 76 с.

Сапарғалиев Г.С. Конституционное право: Учебник. – Алматы,
2007

Свечников А., Центральная Азия. Геополитика и Экономика Региона, Москва, 2010, 254 с.

Центральная Азия: пространство «шелковой демократии». Политические партии. Под редакцией Т. Ибраимова et all. Алматы, 2016

Makaleler

Abdullayev C., “Azerbaycan’da Anayasalaşma Süreci ve Benimsenen Sistemin Niteliği”, Avrasya Dosyası, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, VII, 1 (İkbahar 2001).

Almond G.A., Comparative Political Systems, The Journal of Politics, Vol 18, № 3, August, 1956, pp.391-409

Alvarez et all., Classifying political regimes, Studies in Comparative International Development, Summer 1996, Vol.31 № 2, pp. 3-36

Anna L.Ahlers, Rudolf Atichweh, The bipolarity of democracy and authoritarianism. Value patterns, inclusion roles and forms of internal differentiation of political systems, FIW Working paper № 09, Bonn, 2017

Ataeva Nazik, “Turkmenbashi Made President for Life”, Erkin Turkmenistan, 13 Ağustos 2002

Fisch, Justin. The Case for Effective Environmental Politics: Federalist or Unitary State? University of Michigan Journal of Law Reform, Volumes 51, № 4, pp.777-807

Güner A., Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Yönetimler Arası Mali İlişkiler, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını No:11, Mayıs-1998.

Ioannis N. Grigoriadis, Mutations of Turkish Nationalism: From Neo-Nationalism to the Ergenekon Affair, *Middle East Police* 17(4), 2010, p.101-113

Jacobs H., Aspects of the political sociology of Talcott Parsons, *Berkeley Journal of Sociology*, Vol.13, 1969, pp.58-72

Matthew Soberg Shugart, Semi-Presidential Systems: Dual Executive and Mixed Authority Patterns, *French Politics*, 2005, 3 (323-351)

Matthijs Maas, The Machiavelly Code: J.H.Hexter's analysis of "Lo Stato" in relation to problems of meaning in the history of ideas, *Hydra Interdisciplinary Journal of Social Sciences*, Vol.1, № 1, 2013, pp.14-21

Munk, Gerard. What is democracy? A reconceptualization of the quality of democracy, Democratization, 2014, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13510347.2014.918104>

Noel Cox, Monarchy or Republic? ResearchGate, December 2010, pp.130-144

Okmen, Mustafa & Şeker, Güven, Özbekistan'da Kamu Yönetimi Sistemi ve Yerel Yönetimler, 2013

Okoli, Al Chukwuma, Abdulasheed Adam Ibrahim, Betwixt Democracy, Ochlocracy and the like: interrogating contradictions of the liberal democratic order, *European Scientific Journal*, Vol 10 № 7, March 2014, pp.200-209

Öniş, Z., Globalization and party transformation. Turkey's Justice and Development Party in perspective. In P. Burnell (Ed.), *Globalising democracy: Party politics in emerging democracies*, London, UK: Routledge, 2006 (pp. 122–140).

Perinova Marie, Civil society in authoritarian regime. The analysis of China, Burma and Vietnam, Lund University, 2005

- Pierce R., Liberalism and Democracy in the Thought of Raymond Aron, The Journal of Politics, Vol 25, № 1, February, 1963, pp.14-35
- Przeworski A., Really existing democracies: Democracy in a Russian mirror, Comparative Politics, № 1, 2012, pp.41-46
- Rehimli R., “Anayasamızda Yerel Yönetim Anlayışı,” Azerbaijan Milli Bilimler Akademisi Meruzeleri, Bakü, No 4, 2005
- Richard A.Epstein, Direct democracy: Government of the People, by the People, and for the People, Harvard Journal of Law and Public Policy, Vol.34, №3, 2011, pp.819-826
- Syzdykov, Almas et all., Towards the Concept of the Political System, LOOK Academic Publishers 2016, Vol 11,№ 7,pp. 2187-2193
- Айтматов Ч., Реквием улетающей стае Статьи, интервью и диалоги. О творчестве Айтматова. Статьи и эссе. 1998-2003 гг. - М., 2003
- Вихров А.А. et all, Понятие и сущность суверенитета, Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России № 3 (27) 2005, стр. 14-24 (А.А. Vikhrov et all, The concept and essence of sovereignty, Bulletin of St. Petersburg University of the Ministry of Internal Affairs of Russia No. 3 (27) 2005, pp. 14-24)
- Каримов И.А. Основные принципы общественно-политического и экономического развития Узбекистана, Т.: Узбекистан, 1995
- Клинцов А.А. Дискурс политических архетипов в международных отношениях постсоветских государств Центральной Азии, Москва-Бишкек, 2009, с. 21-53.
- Курманов, И.З. Трансформация законодательной власти в Кыргызской Республике в условиях глобализации (в сравнении с зарубежными странами), Бишкек, 2013, с. 114-120

Мамыров.Н.К., Социально-экономическое развитие Казахстана на пороге XXI века (II часть) - Материалы научно-практической конференции, Алматы: Экономика, 1997 г.

Н.Н.Бондарь, Политическая система: понятие, сущность, структура, функции, Теория и история права и государства, 2012, с. 59 (N.N. Bondar, Political System: Concept, Essence, Structure, Functions, Theory and History of Law and State, 2012, pp. 59-62)

Павлов, Е.В. Политическая система переходного общества в условиях глобализации: Центрально-Азиатская специфика, Москва-Бишкек, 2008. С. 85-107.

Tezler

Abdullayev C., Azerbaycan Anayasası'nda Benimsenmiş Olan Hükümet Sistemi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1998.

Kathrine Holden, The stability of political regimes, Master thesis at the institute of political science, University of Oslo, Spring 2006, 116 pages

Kisung Park, Military authoritarian regimes and economic development: the rok's economic take-off under Park Chung Hee, Thesis, Naval Postgraduate school, Monterey, California, December 2008, 59 pages

Turan, S.C., "Globalleşme Sürecinde Orta Asya Cumhuriyetleri Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, 2001.

Жумаев Р.З., Проблемы формирования и укрепления политической системы Республики Узбекистан, автореферат по философии, Ташкент, 1996

Ташиева М.З., Особенности развития политической системы Кыргызской Республики в контексте процесса стабилизации межэтнических отношений, диссертация по политологии, 2013

Шкель С.Н., Авторитаризм в постсоветских государствах центральной Азии и Кавказа: Факторы устойчивости и режимной динамики, Диссертация на соискание учёной степени доктора политических наук, Уфа, 2015, 432 с.

Belgeler

Azerbaycan Cumhuriyyeti Anayasası, Bakü, Hukuk Edebiyyatı Yayınları, 2009

Azerbaycan Cumhuriyyeti Bağımsızlık Beyannamesi, Bakü, Azərneşr, 1991.

Kırgız Cumhuriyyeti Anayasası, Bişkek, 2010

Özbekistan Cumhuriyyeti Anayasası, Taşkent, Özbekistan, 1994

İnternet kaynakları

Instability and Security in Central Asia: Foreign Policy Implications, 2nd Berlin Conference on Asian Security, Berlin, October, 2007

<https://www.swp>

[berlin.org/fileadmin/contents/products/projekt_papiere/Inderfurth_ks.pdf](https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/projekt_papiere/Inderfurth_ks.pdf)
(Erişim tarihi: 20.02.2019)

Türkmenistan, T.C.Dışişleri Bakanlığı sitesi,
<http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?d8f4d5c9-3975-41c6-8a32-6dde0fec75f2> (Erişim tarihi: 17.03.2019)

Воскресенский А.Д., Сравнительный анализ политических систем, политических культур и политических процессов на востоке:

Общие закономерности и специфика их региональной трансформации,

http://www.lib.csu.ru/ER/ER_SPSAS/fulltexts/VoskrsenskiyAD_6-38.pdf (Erişim tarihi: 18.03.2019)

Дмитрий Фурман, Эволюция политических систем стран СНГ, [http://dmitriyfurman.ru/wp-](http://dmitriyfurman.ru/wp-content/uploads/2012/03/medetblack111.pdf)

[content/uploads/2012/03/medetblack111.pdf](http://dmitriyfurman.ru/wp-content/uploads/2012/03/medetblack111.pdf) (Erişim tarihi: 14.03.2019)

Тенгиз Гудава, Узбекистан: Задущенная демократия, растоптанные права человека, Радио Свобода, 08 Июля 2004 года <https://www.svoboda.org/a/24201666.html> (Erişim tarihi: 13.03.2019)

Туркмения/Особенности судебной власти, Политический атлас современности, <http://www.hyno.ru/tom2/1660.html> (Erişim tarihi: 17.03.2019)

Шибутов Марат, Пути модернизации партийно-политической системы Казахстана, <https://tengrinews.kz/opinion/451/> (Erişim tarihi: 17.02.2019)